

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Musejní spolek v Pardubicích v letech 1918 až 1945

Zuzana Váňová

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Zuzana Váňová
Osobní číslo: H10046
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Kulturní dějiny
Název tématu: Musejní spolek v Pardubicích v letech 1918 až 1945.
Zadávající katedra: Ústav historických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka zpracuje na základě analýzy archivních dokumentů, dobového tisku a literatury historii Musejního spolku v Pardubicích v letech 1918 - 1945 a zaměří se především na koupi a obnovu pardubického zámku, případně též hradu na Kunětické hoře.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Základní literatura: Špét, Jiří: Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945). Praha 1979 Zikmunda, Vlastimil: Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích. Pardubice 1970 Broncová, Dagmar (ed.): Pardubice. Kniha o městě. Praha 1999 Prameny: SOkA Pardubice, fond Musejní spolek v Pardubicích VČM Pardubice, sbírka Slavín a rukopisy (pozůstalost Fr. Svatoně), fotoarchív Dobový regionální tisk

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. František Šebek
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 6. 2013

Zuzana Váňová

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce PhDr. Františku Šebkovi za odborné vedení, pomoc při hledání potřebných pramenů a literatury a za cenné rady. Můj dík patří také správce knihovny Východočeského muzea Pardubice Mgr. Renátě Tetřevové a pracovníkům Státního okresního archivu v Pardubicích, kteří mi ochotně poskytli veškeré materiály potřebné pro moji práci.

ANOTACE

Práce se zabývá činností Muzejního spolku v Pardubicích. Postihuje jeho vznik v 80. letech 19. století a pak jeho činnost v letech 1918 až 1945. Zaměřuje se na jeho muzejní činnost, na přestavbu pardubického zámku a také na přestavbu Kunětické hory.

KLÍČOVÁ SLOVA

Muzejní spolek, Pardubice, zámek, Kunětická hora

TITLE

Museum society of Pardubice in the years of 1918 to 1945

ANNOTATION

The thesis deals with the activities of the Pardubice museum society. It covers its establishment in the 80's of the 19th century and its activity over the period from 1918 till 1945. The paper focuses on the museum related activities, the reconstruction of the Pardubice castle and the castle ruin on Kunětická hora.

KEYWORDS

Museum society, Pardubice, Castle, Kunětická hora

Obsah

Úvod.....	1
1 Počátky muzejnictví v českých zemích.....	4
2 Muzejní spolek v Pardubicích.....	6
2.1 Vznik muzejního spolku v Pardubicích.....	6
2.2 Sbírký muzea.....	7
2.3 Spolek od 90. let 19. století do první světové války.....	9
3 Muzejní spolek v Pardubicích ve 20. letech 20. století.....	12
3.1 Koupě pardubického zámku a Kunětické hory.....	12
3.2 Průmyslové muzeum v Pardubicích.....	15
3.3 Vedení spolku.....	16
3.4 Sbírký a jejich kustodi.....	18
3.5 Stanovy muzejního spolku.....	20
3.6 Zámecká restaurace.....	22
3.7 Krize ve spolku.....	24
4 Přestavby pardubického zámku a Kunětické hory.....	27
4.1 Historie zámku.....	27
4.2 Historie Kunětické hory.....	28
4.3 Přestavby zámku a Kunětické hory 1920 - 1923.....	29
4.4 Přestavby zámku a Kunětické hory 1924 - 1926.....	32
4.5 Přestavby zámku a Kunětické hory 1927 - 1929.....	35
4.6 Přestavby zámku a Kunětické hory 1930 - 1934.....	39
4.7 Přestavby zámku a Kunětické hory 1935 - 1937.....	43
4.8 Přestavby zámku a Kunětické hory 1938 - 1945.....	45
5 Muzejní spolek v době protektorátu a druhé světové války.....	49
Závěr.....	52
Použitá literatura.....	53
Resumé.....	55

Úvod

Počátky muzeí v českých zemích, tak jak je známe v dnešním slova smyslu, můžeme pozorovat už od počátku 19. století, kdy vzniká Národní muzeum v Praze nebo Moravské muzeum v Brně. Práce se zabývá působením muzejního spolku v Pardubicích, který vznikl ve druhé polovině 19. století. Sleduje jeho vznik na počátku 80. let 19. století, jeho činnost před první světovou válkou a dále zejména jeho činnost v letech 1918 – 1945 se zaměřením na přestavbu pardubického zámku a Kunětické hory.

Cílem práce je podrobné popsání činnosti muzejního spolku v Pardubicích. Ať už se jednalo o činnost organizační nebo sbírkovou a zejména pak jeho snahy o přestavbu pardubického zámku případně Kunětické hory, která byla také součástí jeho nemovitého majetku.

Práce je po úvodu rozdělena do pěti kapitol a každá vždy do několika dalších podkapitol. První kapitola se zabývá vznikem muzejních institucí na českém území a sleduje i příčiny, které vedly ke vzniku těchto institucí. Druhá kapitola podrobně sleduje vznik Muzejního spolku v Pardubicích na počátku 80. let 19. století a jeho činnost až do první světové války. Následující kapitola sleduje činnost spolku od roku 1918 do konce dvacátých let 20. století. Zaměřuje se zejména na koupi pardubického zámku a Kunětické hory v roce 1920, změnu stanov v roce 1922, vznik a fungování zámecké restaurace, též na krizi v muzejním spolku, která probíhala v roce 1926. Jedna z podkapitol se věnuje též průmyslovému muzeu v Pardubicích, které sehrálo důležitou roli v otázce stavby muzejní budovy. Dále ještě tato kapitola představuje několik nejdůležitějších muzejních sbírek s jejich kustody a také obměny ve vedení spolku. Čtvrtá kapitola už se věnuje konkrétně opravným úpravným pracem, které proběhly v období let 1920 až 1945 na pardubickém zámku a Kunětické hoře díky činnosti muzejního spolku a za dozoru Státního památkového ústavu v Praze. V úvodu této kapitoly je stručně shrnuta též historie samotného pardubického zámku a Kunětické hory. Poslední kapitola se věnuje činnosti spolku v době protektorátu a druhé světové války.

Pro studium dějin Muzejního spolku v Pardubicích neexistuje nějaká shrnující literatura. Určitý obraz o muzejním spolku, jeho činnosti, historii a podobně byl utvořen díky materiálům Východočeského muzea v Pardubicích, zejména ze sbírky Slavín a rukopisy, jež

obsahuje pozůstalost Františka Svatoně. František Svatoň byl pardubický úředník, který se zapojoval i do činnosti muzejního spolku. Často docházel na jeho schůze a sepisoval o něm veškeré informace týkající se historie, probíhajících jednání, sbírek muzea, členů spolku a podobně. Práce vychází zejména ze zdrojů Státního okresního archivu v Pardubicích a v něm fondu Muzejního spolku v Pardubicích. Nejvíce informací mi zde poskytly zápisy ze schůzí výboru, knihy zápisů hospodářské rady, korespondence z let 1918 až 1945 nebo spisy věnující se stanovám muzejního spolku. Informace o přestavbě pardubického zámku i Kunětické hory vychází zejména ze zápisů hospodářské rady muzejního spolku, která se zabývala právě hospodařením spolku a na jejích schůzích se řešily zmíněné opravy a úpravy. Dále práce odkazuje i na korespondenci se Státním památkovým ústavem v Praze, který dohlížel na přestavby jak zámku, tak Kunětické hory. Práce též vychází z dobového tisku a časopisů, které informovaly o dění ve spolku. Při zpracování přestaveb Kunětické hory vychází práce zejména z archivních zdrojů Státního okresního archivu v Pardubicích, z fondu Kunětického družstva v Pardubicích, zejména z ročenek, zápisů ze schůzí stavebního odboru případně pokladních knih či výkazů nákladů na práce udržovací a záchranné, provedené na hradě Kunětická hora. Dále kapitola o Kunětické hoře vychází z bakalářské diplomové práce Miloše Jirouška *Rekonstrukce zříceniny Kunětická hora Muzejním spolkem v Pardubicích*.¹

První kapitola o počátcích muzejnictví v Českých zemích vychází z knihy Jiřího Špěta *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*.² Historie pardubického muzejního spolku je velmi dobře zpracována v práci Vlastimila Zikmundy *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*,³ a dále v jeho studii *Založení muzea v Pardubicích*,⁴ která vyšla ve Zpravodaji krajského muzea Východních Čech. Informace o možnosti postavení nové muzejní budovy pro muzeum vychází ze studie Vlastimila Zikmundy *Snahy pardubického muzejního spolku o postavení muzejní budovy*,⁵ která vyšla v Informačním zpravodaji Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice. V případě historie pardubického zámku vychází z knihy od Dagmar Broncové a kolektivu *Pardubice. Kniha o městě*.⁶ Tato kniha pojednává celkově o městě Pardubice. Informuje o význačných budovách, lidech,

¹ JIROUŠEK, Miloš. *Rekonstrukce zříceniny Kunětická hora Muzejním spolkem v Pardubicích*, Brno, 2010. 70s. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Kroupa CSc

² ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*. Praha, 1979.

³ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970.

⁴ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Založení muzea v Pardubicích*. In: Zpravodaj Krajské muzeum Východních Čech. Hradec Králové, 1978, č. V/4.

⁵ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Snahy pardubického muzejního spolku o postavení muzejní budovy*. In: Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice, 1988, 1 – 3.

⁶ BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. ISBN 80-86098-12-5.

spolcích, památkách, činnostech města a spoustě dalších věcí. O významných osobnostech Pardubicka též informují některé zprávy Klubu přátel Pardubicka, jež jsou přístupné i na internetu. Část o Kunětické hoře, zejména o jejích dějinách a její koupi muzejním spolkem vychází z díla Bedřicha Skrbka *Hora Kunětická. Její stručné dějiny, vandalství na ní páchané i kroky učiněné k její záchraně*.⁷

⁷ SKRBEK, Bedřich. *Hora Kunětická. Její stručné dějiny, vandalství na ní páchané i kroky učiněné k její záchraně*, Praha, 1898.

1 Počátky muzejnictví v českých zemích

Na počátcích muzeí stála velká touha jedinců po sběratelské činnosti. Sbírání a shromažďování předmětů je prvním kritériem pro vznik muzejnictví. V novověku se sběratelské činnosti věnovali spíše lidé bohatší, jako šlechtici nebo bohatí měšťané. Pro období konce 16. a počátku 17. století byly nejvýznamnější sbírky Rudolfa II. V 18. století začínaly vznikat ucelenější sbírky a to především šlechtické. Tvůrci vůbec první systematické sbírky u nás byli hrabě František Josef Kinský a Ignác Born. Bornova mineralogická sbírka patřila k nejvzácnějším a k nejucelenějším sbírkám na území celé Rakousko – uherské monarchie. Ucelenost a uspořádanost sbírek, jež je dalším z kritérií pro vznik muzeí, se projevovala nejvíce na konci 18. a na počátku 19. století.

Sbírky se muzejními stávali teprve tehdy, když začaly být zpřístupňovány veřejnosti. Nejprve ovšem pouze úzkému okruhu jedinců. Tito jedinci se nepřicházeli kochat nádherami předmětů, ale chodili je zkoumat a podrobně studovat. Vedle systematického sbírání a zpřístupňování, byl pro vznik muzejnictví také důležitý princip naukově vzdělávací. Začínaly tedy vznikat kabinety, jež neukazovaly vzácné a speciální památky, ale naopak běžné a charakteristické památky pro danou dobu a území. Na konci 18. století vznikl na českém území například kabinet matematický, přírodovědecký či mechanický.

Výstavy pro veřejnost jako takové začaly být u nás pořádány až na konci 18. století a zejména potom v 19. století. Výstavy měly spíše charakter dnešních veletrhů a sloužily k propagaci současné průmyslové či zemědělské výroby. Díky nim, si ovšem lidé začaly uvědomovat důležitost sbírání a vystavování památek naší minulosti i přítomnosti a rodily se tak předpoklady pro vznik muzeí.⁸

Na počátku 19. století u nás vznikaly učené společnosti. Tyto společnosti se zabývaly vědeckými úkoly a zveřejňováním závažných pojednání. Hlavní roli v nich hráli neurození vzdělanci. Šlechta tyto společnosti podporuje pouze finančně. Zaměřovaly se většinou na problémy současné nikoliv na historické. Tohoto úkolu se zhostila právě zakládaná zemská muzea. Ta vědecky zpracovávala a dokumentovala přírodu, historii a kulturu daného regionu v zemi. První takovým zemským muzeem v monarchii bylo v roce 1811 založené Štýrské

⁸ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*. Praha, 1979. s. 10 – 13.

národní muzeum a na českém území vzniklo Moravské muzeum v Brně. Přibližně ve stejné době vznikala ještě další muzea, která ovšem neměla charakter zemských muzeí, ale muzeí gymnaziálních. Jednalo se například o gymnaziální muzeum v Opavě (dnešní Slezské muzeum v Opavě). Cílem těchto muzeí bylo studentům opatřit dostatek vhodné literatury a pramenů ke studiu. Mezi muzeem Moravským a Slezským lze přesto najít společný rys a to ten, že se po dlouhou dobu zaměřovaly na zájmy spíše německého národa. Právě v tomto se od nich odlišuje Národní muzeum v Praze, které se orientuje pouze na potřeby a zájmy českého národa a brzy po svém vzniku se stává kulturním centrem českého národa.⁹

Národní muzeum v Praze ovšem nemohlo stačit na dokumentaci celého území Čech. Bylo tedy zapotřebí, začít zakládat „menší pobočky“ ve stejném duchu v jakém bylo založeno muzeum národní jen s orientací na menší regiony. První myšlenka přišla již na počátku 19. století, kdy bylo navrhováno, aby vznikla muzea krajská. Ovšem doba jejich vzniku zatím nepřála. Myšlenka se znovu vrátila v 60. letech 19. století. Právě v této době došlo na našem území k boomu ve vzniku vlastivědných muzeí. Vznik těchto muzeí umožnil také nově schválený Spolčovací zákon z roku 1867. V letech 1860 až 1890 vzniklo celkem 49 muzeí a muzejních spolků, z nichž 37 bylo českých. Mezi tyto muzejní spolky patří i spolek muzejní v Pardubicích vzniklý v roce 1880.¹⁰

⁹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*. Praha, 1979. s. 15 – 18.

¹⁰ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*. Praha, 1979. s. 32 – 34.

2 Muzejní spolek v Pardubicích

2.1 Vznik muzejního spolku v Pardubicích

Pardubice se v druhé polovině 19. století rozvíjely v silné průmyslové a obchodní středisko východních Čech. Místní inteligence cítila nutnost pozdvihnout Pardubice i po kulturní stránce. Díky tomu zde začaly vznikat nejrůznějších kulturní spolky, mezi které měl patřit i spolek muzejní. Většina inteligence ovšem byla zainteresována vždy již v několika jiných spolcích, a proto neměla čas a sílu na to, aby vytvořila další. V 60. letech tudíž myšlenka na založení instituce, jež by přispívala k rozvoji vzdělanosti a pomáhala upevnit národní sebevědomí lidí, zanikla. Důvodem též bylo, že i když se Pardubice rozvíjely, většina obyvatel byla méně zámožná a nemohla, tudíž svými příspěvky takovou organizaci jakou bylo právě muzeum vydržovat.¹¹

Myšlenka se objevila znovu po 15 letech tedy v roce 1879. Tentokrát se jí chopilo širší pole městské inteligence, které mělo eminentní zájem na uchování památek pro budoucí časy. Důležitým impulzem pro vznik muzea byla otázka spojená s tím, co se stane s obrovskou ornitologickou sbírkou lékaře Františka Hromádky, jehož zdravotní stav se poslední dobou horšil. Tuto sbírku totiž chtěla místní inteligence zachránit.

Lékař František Hromádka se narodil 22. ledna 1796 v Pardubicích a již velmi brzo začal projevovat své zájmy o přírodu a zejména o ptactvo. Během svého života nachytl řadu pěvců a zastřelil mnoho dravců a vodních ptáků. Tyto úlovky později preparoval a díky tomu, bylo možné si udělat představu o fauně Pardubicka v 19. století. Spolek se rozhodl tuto ornitologickou sbírku od autora odkoupit. Stalo se tak v červnu 1881. Hned na to začalo stěhování vycpanin do prostor muzea.

Hlavními strůjci vzniku muzea a zároveň i muzejního spolku byli starosta města Pardubic Leopold Werner, ředitel pardubické městské reálné školy, básník a někdejší redaktor Národních listů Jiljí Vratislav Jahn a okresní komisař Filip Šedivý, aktivní sběratel mincí a jiných starožitností. Mezi další příznivce vzniku muzea patřil i Václav Diviš přednosta dráhy v Pardubicích, představitel české amatérské archeologie, který se nechával titulovat „Čistecký

¹¹ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Založení muzea v Pardubicích*. In: Zpravodaj Krajské muzeum Východních Čech. Hradec Králové, 1978, č. V/4. s. 17 – 18.

ze Šerlinku“.¹² Tito pánové vytvořili přípravný výbor pro vznik instituce, jež by ve prospěch společnosti sbírala, uchovávala a též zkoumala hmotné doklady o vývoji člověka a jeho prostředí.

V srpnu roku 1879 se sešla první přípravná schůze, jejímž výsledkem bylo zřízení městského muzea. Účastníci schůze vytvořili provolání k pardubické veřejnosti, jež vyšlo 12. října 1879 v tisku a informovalo o úmyslu založit městské muzeum. Po vydání informace o vzniku městského muzea se do nově zakládaného spolku přihlásilo hned několik desítek členů zakládajících a několik desítek členů přispívajících, mezi nimiž byly i obyčejní dělníci, úředníci či živnostníci. Na valné hromadě konané 19. června 1880 se sešlo 79 členů a projednávali návrhy na stanovy spolku. Ty byly schváleny 31. října 1880 c. k. místodržitelstvím v Praze. Tímto aktem vešel legálně v činnost muzejní spolek a městské muzeum v Pardubicích začalo existovat.¹³

2.2 Sbírký muzea

Muzejní spolek se hned zpočátku své existence musel potýkat s problémem, kam uložit nově vznikající sbírky. První možnost se jevila ve spojení v nové budově, jež byla plánovaná pro divadlo. Měl být postaven velký národní dům, ve kterém by sídlilo nejen divadlo, ale právě také i muzejní sbírky a společenské prostory pro další spolky, jichž bylo v Pardubicích nespočet. Z této možnosti bohužel sešlo.

Problém s uložením muzejních sbírek pomohlo vyřešit městské zastupitelstvo. V dubnu roku 1881 pro ně uvolnilo tři větší a dvě menší místnosti v druhém poschodí městské radnice na Pernštýnském náměstí. Všechny sbírky sem byly postupně přestěhovány a začaly být instalovány, aby mohly být zpřístupněny veřejnosti. To se stalo v neděli 25. května 1882 a první občané Pardubic mohli shlédnout muzejní sbírky. O sbírkách pardubického muzejního spolku se pochvalně vyjádřil i cestovatel Dr. Emil Holub. Slíbil proto muzejnímu spolku, že mu jako dar pošle část exemplářů ze svých cest do Afriky.¹⁴

Většinu sbírkových předmětů tvořily přírodniny. Přírodovědecká sbírka tvořila v podstatě základ celého muzea. Právě z důvodu zachování sbírek vycpanin různých ptáků Františka Hromádky vznikl celý muzejní spolek. K většímu rozšiřování této sbírky docházelo

¹² BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. s. 45. ISBN 80-86098-12-5.

¹³ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970. s. 2.

¹⁴ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Založení muzea v Pardubicích*. In: Zpravodaj Krajské muzeum Východních Čech. Hradec Králové, 1978, č. V/4. s. 21.

až ve 20. letech 20. století. Hojně se ovšem rozmnožovali i sbírky archeologické, etnografické, sbírka mincí a různých medailí, zbraní a další. Pardubické muzeum si postupem času začalo získávat věhlas a to nejen v blízkém okolí. Napomohla tomu i numismatická sbírka Bedřicha Skrbka, člena muzejního spolku a ochránce městských památek. Jeho sbírka čítala přes dva tisíce především českých mincí. Její základy tvořila sbírka Skrbkova předchůdce Filipa Šedivého, českého historika a numizmatika.¹⁵

Uznání si získávala například i sbírka archeologická, která již od svých počátků byla budována na vědeckém základu. Největší zásluhy na jejím významu měl, mimo jiné pracovníky, inspektor dráhy Václav Diviš – Čištecký. Už od 80. let 19. století se objevuje sbírka zbraní a válečného materiálu, která je dodnes jednou z nejvýznamnějších sbírek podobného charakteru v okolí. Přibližně ve stejné době vznikla sbírka etnografická. Obsahovala lidové i řemeslné a umělecké předměty až už z venkovských či městských domácností. Tato sbírka se nejvíce rozrostla v důsledku konané Národopisné výstavy v Praze, po níž došlo k soustavnějšímu sběru těchto památek. Během několika desítek let v muzeu vznikaly další sbírky. Například sbírky hodin, keramiky, kovů či skla. Sbírka skla je dodnes v muzeu jednou z nejzajímavějších. Dodnes je známá a vysoce oceňovaná sbírka botanická. Ta byla budována až od roku 1927 na základech práce východočeského přírodovědce Emanuela Kalenského. Trochu stranou zůstávaly sbírky mineralogické a petrografické, obsahující horniny a minerály nejen z Východních Čech, ale z celého Československa.

V 90. letech 19. století jeden ze zakladatelů muzejního spolku J. V. Jahn navrhoval zřízení samostatného uměleckoprůmyslového muzea. Spolek o tomto návrhu poměrně dlouho jednal, ale jelikož sbírky tohoto charakteru rostly nerovnoměrně a pomalu, tak se rozhodl takovéto muzeum prozatím nezakládat.

Členy spolku zajímala nejen historie regionu a jeho památek, ale též současnost. Proto se také muzejní spolek zasadil o to, aby se v Pardubicích vedla městská kronika, kterou po nějakém čas začal vést člen spolku. V roce 1888 byl položen základ sbírce Slavín, která je dodnes jednou ze sbírek pardubického muzea. Obsahuje rukopisy a publikované práce autorů narozených nebo pracujících na Pardubicku. Během 90. let 19. století se o mapování také zasadil nově vzniklý fotoarchív. Dokládá změny nejen v Pardubicích, ale i v jejich okolí. Dodnes má muzeum velmi bohatou sbírku regionálních časopisů, pohlednic a plakátů, která začala vznikat také v 90. letech 19. století s cílem dokumentovat pardubický region.

¹⁵ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970. s. 6.

Od 20. do 40. let 20. století vzniklo v muzeu několik dalších oddělení. Například v roce 1920 oddělení divadelní a hudební, z něhož se toho bohužel příliš mnoho nedochovalo. V roce 1924 vzniklo oddělení pedagogické, jež obsahovalo různé učebnice i učební pomůcky. Už během první světové války vzniklo v muzeu oddělení pro zahraniční odboj, které fungovalo do roku 1939, kdy bylo zavřeno. S podobnou tematikou vzniklo po druhé světové válce oddělení pro protifašistický odboj.¹⁶

Významnou se stávala také odborná publikační činnost některých členů spolku. Důležité bylo zahájení projektu vydání vlastivědné monografie pardubického kraje. Jeho dokončení, na němž se podílela řada lidí nejen z řad muzejního spolku, se ovšem protáhlo až do roku 1927. Monografie získala název *Pardubicko, Holicko a Přeloučsko*.¹⁷ Redaktorem tohoto díla se stal řídící učitel Karel Rosůlek. Dalšími spoluautory byli například František Karel Potěšil nebo Josef Hanuš, jež byl významnou osobností českého národopisu.¹⁸

2.3 Spolek od 90. let 19. století do první světové války

Spolek musel 10 let po zpřístupnění sbírek veřejnosti v roce 1892 čelit dalšímu problému. Město se totiž rozhodlo, že zbourá starou radnici na Pernštýnském náměstí i s několika přilehlými domy a postaví novou radnici v novorenesančním stylu. Spolek tudíž musel své sbírky z místností na radnici vystěhovat. Naštěstí opět pomohlo městské zastupitelství a pronajalo pro muzejní sbírky několik místností v druhém patře zdejšího zámku, jež ovšem byl v rukou soukromníka. Zámek stejně jako Kunětická hora patřily v této době rakouskému baronu Richardu Draschemu von Wartinberg. Po dokončení nové radnice se ovšem sbírky nevrátily do původních prostor radnice, ale zůstaly na zámku, ve druhém patře. Místnosti na zámku byly absolutně nevyhovující pro uložení muzejních sbírek. Bylo zde velké vlhko a exponáty byly brzy po přestěhování napadeny plísní. Proto už v roce 1895 začal spolek pomýšlet na stavbu vlastní muzejní budovy, jež by splňovala podmínky pro uložení sbírek a stála na vhodném místě v centru města. Impulzem bylo též stavění vlastních budov pro muzea i v dalších českých městech jako například v Českých Budějovicích či Brně. Jelikož ovšem spolek kromě členských příspěvků, příspěvků od města a od občanské záložny nedostával jiné subvence, neměl dostatek financí na postavení vlastní budovy. Založil tedy stavební fond, který měl sbírat peníze na stavbu. V této době nepomohlo spolku ani zastupitelstvo města. Spolek žádal o uvolnění parcely v centru města v místech dnešního

¹⁶ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970. s. 6 – 8.

¹⁷ ROSŮLEK, František, Karel. *Pardubicko, Holicko a Přeloučsko*. Pardubice, 1903 – 1909.

¹⁸ BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. s. 46. ISBN 80-86098-12-5.

náměstí republiky, kde byly zbourány hradby, ale zastupitelstvo to nepovolilo a sbírky tedy zůstávaly stále v několika vlhkých místnostech na zámku. Naděje svitla až po roce 1910, kdy ve městě pomalu vznikalo průmyslové muzeum a i to si chtělo rovněž postavit svou vlastní budovu, ovšem ani jemu se nepoštěstilo. Pro muzeum byl vyřešen pouze nedostatek místa pro sbírky a to tím, že město pronajalo pro muzejní spolek do roku 1915 o šest místností více ve druhém patře místního zámku, než jich mělo muzeum původně.¹⁹ Situace se nakonec vyřešila až v roce 1920, kdy se muzejní spolek rozhodl koupit pardubický zámek.²⁰

Vlastní činnost muzejního spolku spočívala ve vytváření sbírek. Zakladatelská generace, která měla vliv zhruba do poloviny 90. let 19. století, se odmítala zapojovat do pořádání přednášek a výstav. Výjimkou v tomto období bylo pouze několik důležitých výstav a to jubilejní v roce 1891, národopisná v roce 1894 instalovaná v Pardubicích a v roce 1895 v Praze a Východočeská výstava v Pardubicích v roce 1903. Tento postoj se s postupem času a s výměnou většiny kustodů sbírek změnil.

Druhá generace, jež přicházela do muzea na konci 19. století, upřednostňovala sběratelskou činnost. Sbírkové předměty pro ně neznamenal historický dokument o určité době a určitém místě, ale pouze část jejich fondu, který bylo nutné doplnit. Sbírkové předměty ovšem nedoplňovali vlastním sběrem či darem, ale nakupovali je. Nejvíce takovýchto předmětů se dalo nakoupit u obchodníků se starožitnostmi. Tato generace zároveň zapomínala doplňovat předměty přírodního charakteru a rozšiřovala pouze sbírky archeologické či etnografické. Sbírkové se sice rozšiřovaly, ale nebyly otevřeny pro veřejnost. Postupem času a hromaděním předmětů se z muzejních místností začaly utvářet spíše skladiště.

V roce 1915 se proti tomuto hromadění sbírkových předmětů začaly ozývat hlasy dalších členů muzea. Na světlo přišla další generace kustodů, která si za svůj cíl vytyčila prezentovat muzejní sbírky jako celek a nikoliv jako několik uzavřených sbírek vedle sebe. Snažily se představit pardubický region, jak po stránce společenské, tak po přírodovědné, na kterou druhá generace nebrala příliš ohled. Muzeum se rozhodlo co nejdříve otevřít sbírky pro veřejnost. Prvním krokem k zpřístupnění sbírek bylo rozhodnutí z roku 1911 o nové organizaci přírodovědného oddělení s cílem zachycení veškeré fauny žijící na Pardubicku. Jelikož ovšem sbírky nebyly v příliš dobrém stavu, vytváření sbírek se protahovalo.

¹⁹ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Snahy pardubického muzejního spolku o postavení muzejní budovy*. In: Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice, 1988, 1 – 3, s. 50.

²⁰ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970. s. 1 - 2.

Konečný charakter muzeu vtiskl až jeho nejdůležitější člen a pozdější předseda muzejního spolku Josef Sakař. Byl to právě on, kdo se zasloužil o to, že z pardubického muzea se stalo muzeum vlastivědného charakteru, a ještě před první světovou válkou se přidalo k nejlepším muzeím tohoto druhu v Čechách.²¹

²¹ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970. s. 3 – 4.

3 Muzejní spolek v Pardubicích ve 20. letech 20. století

V době první světové války byly místnosti muzea v podstatě veřejnosti nepřístupné. Z bezpečnostních důvodů byly numismatické sbírky a některé cennější předměty uschovány na jiných bezpečnějších místech. Ochablá činnost za první světové války byla oživena se vznikem samostatné Československé republiky v říjnu 1918.

Zásadní otázkou řešenou roku 1918 na výborových schůzích byla záchrana Pernštejnského kanálu ve městě. Členové spolku měli zájem o zachování této historické památky a zažádali městskou radu o znovuoobnovení její funkce přívodu zdravé a čisté vody do města. Byla zřízena speciální komise, která měla vyšetřit, proč byla tato vzácná památka zničena a případně kdo je za to zodpovědný. Komisi tvořilo i několik členů muzejního spolku například Bedřich Skrbek, Bóža Dvořák, Karel Kašpar, Oldřich Koutský, nebo Václav Diviš a okresní starosta Vančura.²²

O zasypání Pernštejnského kanálu rozhodla Vodoprávní komise v lednu roku 1909 po dobrozdání, které jí zaslal státní zdravotní znalec. Ten ve svém dobrozdání vyličil kanál jako zdravotní hrozbu a jeho zasypání mělo jen pomoci místní hygieně. Muzejní spolek se hned v roce 1909 rozhodl proti zasypání kanálu protestovat, ovšem jeho hlasy nebyly vyslyšeny.²³

Vytvořená komise měla především zodpovědět otázku, čeho by se docílilo znovuzřízením kanálu nejen vzhledem ke stránce finanční, ale i estetické a hygienické. Spolek se rozhodl věnovat 1000 Kč na přípravné práce pro opravu této historické památky města.²⁴

3.1 Koupě pardubického zámku a Kunětické hory

V roce 1919 muzejní spolek neustále řešil otázku postavení nové funkční muzejní budovy. Místnosti, které mělo muzeum pronajaté v místním zámku, nebyly již dostačující a pro sbírky naprosto nevhodné, zejména kvůli velkému vlhku. Náčrty nové muzejní budovy, jež na schůzích výboru předkládal pan Bóža Dvořák²⁵, byly sice schváleny, ovšem místo pro novou budovu nebylo dostačující.

²² SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 7. 4. 1918.

²³ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 4, str. 57 – 59.

²⁴ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 4, str. 12.

²⁵ Bóža Dvořák – inženýr, architekt, konzervátor, který se zasadil o úpravy a rekonstrukce historických objektů novostaveb v Pardubicích na konci 19. a na počátku 20. století v duchu novorenesance.

Po vzniku Československého státu byla schválena pozemková reforma, jež měla v podstatě skoncovat se šlechtickými velkostatky a přerozdělit půdu. Reforma byla vyhlášena v dubnu roku 1919. Znárodněn měl být veškerý pozemkový majetek přesahující 150 ha zemědělské půdy, a takto vyvlastněná půda pak měla být předána či pronajata malým zemědělcům či bezzemkům. K takové parcelaci byl určen i pardubický velkostatek patřící bankéři baronu Richardu Draschemu von Wartinberg. Tím se muzejnímu spolku naskytla poměrně vhodná příležitost, jak za poměrně malý peníz zakoupit pardubický zámek s celým areálem okolo. Jednání o koupi zámku se chopil profesor Josef Sakař. Byl zde ovšem ještě jeden problém. Správce průmyslového muzea, které vzniklo v Pardubicích na počátku 20. století, B. Korbel nesouhlasil s koupí zámku a byl spíše pro možnost postavení nové muzejní budovy a to pro obě muzea. Po své návštěvě na zámku vyjádřil negativní názor na umístění muzeí v zámku. Rozdělení místností bylo neúčelné, existovalo vysoké riziko požáru (stropy a schody byly dřevěné), do celé budovy byl jen jeden vjezd, a to poměrně úzký. Trval proto na výstavbě nové budovy pro obě muzea, jelikož přestavba a přetvoření zámku na vyhovující místo pro muzejní sbírky by bylo velice nákladné.²⁶ Spolek se tudíž rozhodl trvat na stavbě nové budovy, nakonec se ovšem toto rozhodnutí změnilo.

Možnost koupě zámku a přilehlého areálu projednávala nejprve výborová schůze, která se sešla 17. ledna 1920. Schůze doporučila valné hromadě, která o takovýchto důležitých otázkách rozhodovala, zámecký areál od rakouského bankéře odkoupit. Valná hromada se sešla 25. ledna roku 1920. Profesor Sakař nejprve přednesl svůj referát o historii pardubického zámku. Zmínil důležitost koupě nejen pro muzejní spolek, ale pro celé město, jelikož se tato vzácná historická památka spojená s rodem Pernštejnů opět dostane do českého vlastnictví. Po tomto projevu valná hromada jednomyslně schválila koupi pardubického zámku a přilehlého areálu.²⁷ Cena byla stanovena na 750 000 Kč. Spolek složil hned 250 000 Kč a zbytek doplácel majiteli se 4 % zúročením proti roční výpovědi. Na koupi zámku si spolek musel půjčit u třech finančních domů, a to u Obecní záložny 200 000 Kč, u Městské spořitelny taktéž 200 000 Kč a u sirotčí pokladny 300 000 Kč. Navíc ještě dostal finanční dotaci od Okresního výboru v Pardubicích ve výši 132 000 Kč.²⁸

²⁶ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 16. 5. 1919.

²⁷ ZIKMUNDA, Vlastimil. *Snahy pardubického muzejního spolku o postavení muzejní budovy*. In: Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice, 1988, 1 – 3, s. 50 – 51.

²⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 12. 3. 1920.

Koupí zámku na sebe spolek vzal břemeno patronátu nad děkanským kostelem sv. Bartoloměje, kostelem sv. Jana Křtitele v Pardubicích, kostelem sv. Jiljí v Pardubičkách, třemi kaplemi a několika kříži.

Ve stejné době řešil muzejní spolek též možnost odkoupit Kunětickou horu. O tuto památku a dominantu východních Čech se muzejní spolek zajímal a staral už dlouhou dobu. Už od konce 19. století se spolek zasazoval nejen o záchranu zříceniny středověkého hradu na Kunětické hoře, ale také o péči o celý objekt, především zastavení lámání kamene, které přímo ohrožovalo zříceninu hradu. Spolek svolal několik tajných schůzí, ze kterých nebyly pořizovány zápisy, a na nich řešil možnost koupě této památky. Spolek jednal především o tom, zda využít finanční částku uloženou ve stavebním fondu a vložit ji do koupě Kunětické hory, přičemž by se spolek musel vzdát svého plánu na vznik nové muzejní budovy. Jednání byla poměrně jednoznačná. Na valné hromadě konané 4. ledna 1920 se členové shodli na koupi a 8. ledna 1920 byla podepsána smlouva o koupi Kunětické hory, kterou stejně jako pardubický zámek vlastnil baron Richard Drasche von Wartinberg. Cena hradu i s přílehlými pozemky byla stanovena na 86 000 Kč. Tuto sumu spolek složil ze svého stavebního fondu.²⁹

Ještě v květnu roku 1920 byla ustavena hospodářská rada muzejního spolku, která se měla starat o správu zámeckého muzejního komplexu. Ta rozdělila pojistku zámku a Kunětické hory mezi dvě pojišťovny, a to První československou pojišťovnu a Slavii. Podobně mezi několik pojišťovacích ústavů rozložila i pojištění muzejních sbírek a zámeckého nábytku proti vloupání a požáru. Prvními členy hospodářské rady se stali J. Musil, V. Jandík, J. Kučera, Ing. A. Žabka, K. Wittoch a F. Růžička.³⁰

V nové budově muzea bylo pro muzejní sbírky využito třinácti místností, z čehož v přízemí byly dvě místnosti určeny pro knihovnu (muzejní s archivem a lidovou) a jedna místnost pro brakovnu. V prvním poschodí se nacházela pardubická síň v baroku a empíru, dva sály byly využity pro archeologickou sbírku a jeden sál pro sbírku mincí. Ve druhém poschodí zámku byly ve třech sálech vystaveny sbírky přírodopisné a po jedné místnosti zbylo na sbírky národopisu, zemědělství a selské světnice.³¹

²⁹ SKRBEK, Bedřich. *Hora Kunětická. Její stručné dějiny, vandalství na ní páchané i kroky učiněné k její záchraně*, Praha, 1898, s. 8-9.

³⁰ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 27. 7. 1920.

³¹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 24. 4. 1920.

Nájemníkům, kteří bydleli na zámku, mělo být nově vyměřeno nájemné podle obývané plochy a to 10 Kč za 1 m², případně ve druhém poschodí 9 Kč za 1 m². Spolek ještě nájemníkům vyměřil dávky a to činžovní groš, vodní dávku, poplatek za osvětlení chodeb, domovnícky příplatek a kominickou mzdu.³² Nájemné činilo pro spolek jistý příjem, který investoval do oprav a přizpůsobení zámeckých místností pro muzejní sbírky. Další příjem plynul spolku z pronájmu úrody ovoce na valech, na který každoročně vypisoval ofertní řízení. Seno z louky u zámku nabídl spolek obci za částku 8 000 Kč.

3.2 Průmyslové muzeum v Pardubicích

Již na konci 19. století přesněji v roce 1894 se městské vlastivědné muzeum rozhodlo zřídit ve městě průmyslové muzeum. Požádalo o pomoc městskou radu, která k tomuto počínu přispěla částkou 8 000 zlatých. Vzhledem k malému množství vhodných muzejních předmětů došlo k jeho vzniku až v roce 1912.

Vlastivědné a průmyslové muzeum plánovali postavit společnou funkční muzejní budovu a městská rada jim dokonce nabízela pozemky naproti kostelu svatého Bartoloměje, ale k tomuto počínu nikdy nedošlo. Vlastivědné muzeum zakoupilo v roce 1920 pardubický zámek a své sbírky přestěhovalo do něho. Tehdejšímu řediteli průmyslového muzea Bohumilu Korbelovi se prostory v zámku nezdály vhodné pro umístění sbírek obou muzeí, a proto sídlilo průmyslové muzeum v několika domech na třídě Míru. V roce 1924 změnilo muzeum svůj název na Městské průmyslové muzeum a ústav pro zvelebování živností. Během třicátých let 20. století již dříve městem nabízené pozemky využilo průmyslové muzeum ke stavbě vlastní budovy, která byla navržena v rámci pořádání celostátní výstavy tělesné výchovy a sportu v roce 1931. Zde se muzeum dlouho neudrželo, jelikož v roce 1938 muselo tyto prostory přepustit pro odbornou školu mlynářskou a pekařskou z Břeclavi. Dnes se v prostorách bývalého průmyslového muzea nachází střední průmyslová škola potravinářské technologie.³³

Městské průmyslové muzeum a ústav pro zvelebování živností se pilně staral o zvelebování živností po technické stránce nejen v Pardubicích, ale v celých jihovýchodních Čechách. Pořádal kurzy pro nejrůznější obory, jako byly truhlář, sklenář či zámečník. Stejně

³² SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 15. 5. 1920.

³³ SOkA Pardubice. Zprávy KPP. č. 4/1981 – Vlastivědná abeceda dr. Theina

tak usilovně se ústav zabýval výstavní činností. Pořádal zejména výstavy malířské. Dále se zapojoval do práce s mládeží a to tím, že umožňoval výstavy učňovských prací.

Nejvýznamnější osobností průmyslového muzea neboli ústavu pro zvelebování živností byl Bohumil Korbel. Narodil se v roce 1882 a po zisku jedné z hlavních cen na řezbářské výstavě v Paříži mohl vystudovat umělecko – průmyslovou akademii v Praze. Zde se seznámil s řadou vynikajících umělců, jako například Alfonsem Muchou či Františkem Kavanem. Po studiích si založil vlastní podnik v Litomyšli, kde navrhoval obnovu a ochranu památkových budov a zpracovával urbanistické projekty. Přelomovým okamžikem v jeho životě bylo dozajista získání postu tajemníka pro obor živnostenských a uměleckých řemesel v Pardubicích. Po skončení celostátní výstavy tělesné výchovy a sportu v roce 1931 se stal Bohumil Korbel ředitelem průmyslového muzea. Záhy po okupaci se musel Korbel i se svojí rodinou vystěhovat z bytu a v roce 1940 zemřel.³⁴ Korbel byl nejen ředitelem muzea, ale též jednou z předních osobností hospodářského života v Pardubicích. Po jeho smrti převzal činnost v průmyslovém ing. arch. Jan Salák, který zde pracoval až do války, kdy byla německým starostou ukončena činnost muzea.³⁵

3.3 Vedení spolku

Ve vedení muzejního spolku existovalo 6 základních funkcí, jejichž představitelé byli každoročně voleni během zasedání valné hromady. Mezi tyto funkce patřily: předseda, místopředseda, jednatel, pokladník, správce domu a správce sbírek.

Funkce předsedy:

1919 – 1921 František Vácha (starosta města Pardubic)

1921 – 1927 Josef Sakař

1927 – předsedou zvolen Václav Diviš Čistecský, ale volbu nepřijal a v čele spolku tudíž stál Jan Roubal

1928 – 1934 – Jan Roubal

1934 – 1935 František Karel Potěšil

³⁴ KRAUS, Pavel. *Architekt Bohumil Korbel*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. 11 – 12 1997. [cit. 2014-03-10]. URL: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/101-architekt-bohumil-korbel/>.

³⁵ SOKA Pardubice. Zprávy KPP. č. 4/1982 – Ing. Jaromír Hájek, Městské průmyslové muzeum. s. 14.

1935 – 1947 František Růžička

Funkce místopředsedy:

1917 – 1921 Josef Sakař

1921 – 1922 Václav Diviš Čištecký

1922 – 1923 Čeněk Vančura

1923 – 1926 František Růžička

1926 – 1928 Jan Roubal

1928 – 1946 Antonín Hrdý

Funkce jednatele:

1915 – 1926 František Karel Potěšil

1926 – 1927 Antonín Žabka

1927 – 1934 František Karel Potěšil

1934 – 1946 Emanuel Froněk

Funkce pokladníka:

1911 – 1926 Josef Musil

1926 – 1929 František Vambera

1929 – 1940 František Hyhlík

1940 – 19?? Antonín Zháněl

Funkce správce domu:

1915 – 1928 Josef Musil

1928 – 1929 František Hyhlík

1929 – 1934 Josef Svoboda

1934 – 1943 František Hyhlík

1943 – 19?? Antonín Zháněl

Funkce správce sbírek:

1921 – 1926 Josef Musil

1926 – 1938 Josef Hanuš

1938 – 1947 Emanuel Froněk

3.4 Sbírký a jejich kustodi

Jednotlivé muzejní sbírky měli své kustodi neboli vedoucí. Po zakoupení pardubického zámku bylo pro muzejní sbírky rozděleno třináct místností. Každý kustod se staral o svoji sbírku nejen tím, že se jí snažil rozmnožovat, ale také ji postupně katalogizoval.

Na počátku dvacátých let 20. století byly muzejní sbírky rozděleny do 11 oddělení. S nárůstem počtu muzejních předmětů rostl i počet muzejních oddělení. V polovině třicátých let existovalo v muzeu 16 oddělení.

Jedním z nejdůležitějších oddělení byla archeologie. O archeologickou sbírku pečoval od konce první světové války až do konce třicátých let František Karel Rosůlek. Do sbírky získával zejména v tomto období nálezy z nedaleké vesnice Kunětice, kde bylo objeveno rozsáhlé pohřebiště.

Dalším důležitým oddělením byla sbírka pedagogická. V tomto oddělení odvedl nejvíce práce její kustod Josef Hanuš, jehož jméno tato sbírka v pozdější době nesla. Do sbírky přicházely nejen předměty doby minulé, ale i aktuální učební pomůcky, které se později staly historickým dokladem školství a učitelství v první polovině 20. století.

Sbírka městský archiv uchovávala důležité historické listiny a dokumenty. O tuto sbírku se do poloviny dvacátých let staral Josef Sakař. V roce 1925 přepustil své místo kustoda Františku Potěšilovi, který později přibral na pomoc i Karla Rosůlka.

Jednou z nejvzácnějších sbírek muzea byla a dodnes zůstává sbírka numismatická neboli sbírka mincí. U jejích základů na sklonku 19. století stál Bedřich Skrbek, který muzeu velice levně prodal svou rozsáhlou sbírku mincí. V letech 1919 – 1922 spravoval mince Karel Schück. Po něm převzal sbírku František Vambera, který byl jejím kustodem až do roku 1928.

Posledním kustodem do druhé světové války byl František Hyhlík. Sběrka se rozrůstala většinou náhodnými dary a systematicky byla rozšiřována až po druhé světové válce.

Další sbírky muzea byly spíše menšího a méně významného charakteru, ovšem i zde pracovali jejich kustodi na zvyšování počtu muzejních předmětů a zlepšování povědomí o charakteru jednotlivých sbírek.

Divadlo

1922 – 1940 František Růžička

Národopis a umělecký průmysl

1920 – 1928 Jan Šír

1929 – 1940 Ladislav Pejchl

Rytiny a grafika

1920 – 1927 Josef Chmelík

Přírodní sbírky

1920 – 1928 Jan Iserle

1929 – Stanislav Horák

Stavební architektura

1920 – 1923 Bóža Dvořák

1924 – 1928 Antonín Žabka

1929 – 1940 K. Řepa

Knihovna

1920 – 1928 Ladislav Seifert a Jan Roubal

1929 – 1931 Václav Gottwald

1932 – 1934 Josef Adamec

1934 – 1940 Josef Půlpán

Zbraně

1926 – 1940 František Hyhlík

Národní odboj

1929 – 1940 J. Kašpar

Výšivky

1928 – 1940 Marie Hopfingrová

Sbírka Emanuela Kalenského

1928 – 1940 Emanuel Froněk

Fotografický archiv

1929 – 1940 Matějček

Hudební archiv

1933 – 1940 Jan Hroch

Hospodářský archiv

1933 – 1940 Josef Stránský

3.5 Stanovy muzejního spolku

Organizace a správa muzejního spolku jako takového byla přesně vymezena ve stanovách spolku. První stanovy byly schváleny v roce 1880. Během fungování spolku došlo několikrát k jejich úpravě. Aktuální stanovy pro období let 1918 – 1945 byly schváleny 9. dubna 1922 valnou hromadou a 31. srpna Zemskou správou politickou v Praze.³⁶

Skládaly se z 20 paragrafů, které se postupně zabývaly základními informacemi o fungování spolku. V prvním paragrafu bylo uvedeno, že název spolku je Muzejní spolek v Pardubicích, a že jeho sídlo je v Pardubicích. V druhém paragrafu byl specifikován účel

³⁶ Státní okresní archiv Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

spolku. Jednalo se hlavně o spravování, pořádání a rozmnožování sbírek vlastivědného muzea, péči o památky archeologické, písemné, národopisné, přírodní a jiné, a že se snaží tyto památky získat do svého vlastnictví. Třetí paragraf se zabýval prostředky, jež muzejní spolek využíval k dosahování cílů. Mezi tyto prostředky patřily výtěžky vlastního jmění, příspěvky obcí, korporací a jednotlivců, členské příspěvky, dary a odkazy, výtěžky ze vstupného, přednášek, vycházek, zábav spolkem pořádaných, přebytky Kunětického družstva a nově výtěžky z živnostenských činností.³⁷

Několik dalších paragrafů se zabývalo otázkou členství, jeho druhů a právy a povinnostmi členů spolku. Za člena mohl být přijat kdokoliv, kdo se přihlásil a jehož výbor v tajném hlasování schválil většinou. Členové byli rozděleni do čtyř skupin na členy čestné, které zvolila valná hromada, dále na členy činné, kteří působili ve prospěch spolku, členy zakládající, kteří složili příspěvek ve výši 200 Kč nebo učinili dar ve stejné výši. Poslední skupinou členů byli přispívající členové. Ti platili roční příspěvek stanovený valnou hromadou. Členové měli dvě základní práva. Prvním byla aktivní i pasivní účast na valné hromadě, druhým pak právo využívat archivu, knihovny a sbírek za účelem studia. Mezi povinnosti členů spolku patřilo podporování spolku, zejména placení členských příspěvků. Důležitou povinností činných členů bylo udržovat se spolkem písemný styk a informovat o různých předmětech či památkách, které by mohly být pro muzeum důležité. Existovalo také několik možností, jak mohl člověk o členství přijít. Člen mohl sám ohlásit vystoupení ze spolku, vyloučen byl ten, kdo neplatil roční příspěvky nebo ten, koho smírčí soud nebo valná hromada vyloučila ze spolku.³⁸

Následující čtyři paragrafy se soustředily na správu spolku. Byla rozdělena mezi valnou hromadu a výbor neboli předsednictvo. Valnou hromadu zpravidla svolával předseda spolku během měsíce ledna. Během zasedání valné hromady docházelo každoročně k volbě členů výboru, přednášení výročních zpráv funkcionářů a rozhodování o nich. Dále se jednalo o různých návrzích členů výboru, smlouvách o majetku spolku, případně o změně stanov. K usnášeníschopnosti byla vždy potřeba předem daná přítomnost členů. Většinou stačilo, aby byla přítomna desetina členů, pouze v případě hlasování o změně stanov jich byla potřeba pětina. Volba se vždy prováděla prostřednictvím hlasovacích lístků.³⁹

³⁷ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

³⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

³⁹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

Druhou část správy spolku vykonával výbor. Členové výboru byli rozděleni do pěti skupin. Do první patřil starosta města Pardubic, do druhé jakýkoliv zástupce korporace, která přispívala spolku ročně alespoň 1 000 Kč. Další skupinu tvořilo 12 členů volených valnou hromadou, ve čtvrté skupině se pak nacházeli kustodové sbírek zvolení výborem a poslední skupinu tvořil předseda Kunětického družstva. Výbor volil ze své základny předsedu, místopředsedu, jednatele, pokladníka, správce muzejních sbírek a potřebný počet kustodů. Hlasování probíhalo buď za pomoci hlasovacích lístků, nebo aklamací, ve které šlo o veřejný projev souhlasu. Výbor se scházel minimálně jednou měsíčně, případně víckrát dle potřeby. Probíhala zde veškerá jednání o věcech spolku, která nebyla vyhrazena valné hradě. Z každé schůze výboru sepisoval jednatel a tajemník zápis. Stejně tak spolu vyhotovovali všechny listiny, vedli pamětní knihu, pořádali spolkový archiv, vedli spolkovou korespondenci a přijímali veškeré zásilky zasílané spolku. Další důležitou funkci měl ve výboru pokladník, ten přijímal příspěvky a veškeré finance směřující do spolku a na písemný poukaz předsedy vyplácel zaměstnance. Vedením inventáře sbírek a náradí byl pověřen správce sbírek, který spolupracoval s kustody jednotlivých sbírek. Nakonec vše doplňovali revizoři účtů, kteří dohlíželi na hospodaření muzejního spolku a podávali o něm zprávy.⁴⁰

Paragraf číslo 13 se věnoval odborům. Do nich byl spolek rozdělen, aby se prohloubila součinnost jeho orgánů. Okruh působnosti jednotlivých odborů stanovil výbor a pro každý odbor jmenoval předsedu. Další dva paragrafy vyměřovaly pojmy „zaměstnanec spolku“ a „důvěrníci spolku“. Následující paragraf určoval, kdo zastupuje spolek navenek vůči třetí osobě. Tuto funkci zadával předsedovi spolku, případně jeho místopředsedovi. Další paragrafy se zabývaly tím, jak spolek ohlašoval zprávy o dění a informovaly o tom, že vlastníkem sbírek s jejich příslušenstvím je město Pardubice, které je věnuje muzejnímu spolku. Předposlední paragraf se zabýval činnostmi, které by musely být vykonány v případě, že by byl spolek rozpuštěn. Poslední paragraf definoval smírčí soud, který sloužil při vyřizování sporů v rámci spolku.⁴¹

3.6 Zámecká restaurace

Koupí pardubického zámku v roce 1920 musel spolek řešit otázku nájemní smlouvy s pivovarem, který v zámku sídlil. Na jedné ze schůzí výboru byl předložen návrh na ukončení smlouvy, jelikož pivovar z ní nemá žádné příjmy a spolku by se tím uvolnily další

⁴⁰ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

⁴¹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, spisy: Stanovy muzejního spolku, karton č. 18.

místnosti v zámku. Následujícího roku předal pivovar spolku veškeré místnosti v zámku a muzejní spolek sám podal v roce 1921 žádost k politické správě o přeepsání hostinské koncese v zámku na muzejní spolek.⁴²

V průběhu několika let spolek postupně provedl opravy v nově zařízených restauračních místnostech. Tyto místnosti byly nově vydlážděny a obloženy. Společně s probíhajícími opravami spolek sháněl do restauračních místností nové vybavení, ať už se jednalo o nová kamna v hodnotě přes 3 000 Kč či nábytek. Vybrán byl bílý rokokový nábytek se zlacením bez potahu, dále dvě zlacená rokoková zrcadla, rokokový stůl a dřevěný lustr.

Na konci roku 1924 muzejní spolek získal hostinskou koncesi a hned začal vypracovávat podmínky pro pronájem restaurace na zámku. Mezi hlavní podmínky patřila výše nájemného, které mělo činit 12 000 Kč ročně (za koncesi, místnosti a byt) a 6 000 Kč ročně za inventář restaurace. Spolku se přihlásila řada uchazečů. Sedm z nich bylo vybráno k osobnímu pohovoru, kde každý z nich předložil své konkrétní nabídky na pronájem. Hospodářská rada doporučila jako nájemce Aloise Laitla, který byl ochoten splnit veškeré podmínky, které si spolek nadiktoval. Toho výbor schválil a podepsal s ním smlouvu. Do restaurace spolek objednal další zařízení a nábytek od truhláře Františka Malínského z Prahy, které mělo stát skoro 60 000 Kč.⁴³

Restaurace byla oficiálně otevřena 17. června 1925. Ovšem nedlouho po otevření přišly první problémy. Nejprve s objednaným nábytkem od Malínského z Prahy. Slíbil dodání do šesti týdnů, ale ani po dvou měsících žádnou část objednávky nedodal. Po poradě spolku s právníkem se tento problém nakonec podařilo vyřešit a od Malínského byl později objednan ještě další nábytek.⁴⁴ Dalším problémem, který zdůrazňoval František Růžička na výborových schůzích, byl ušlý zisk z místností, které využíval personál restaurace. Problém měl i samotný nájemce, jelikož restaurace ho sama neužívala a musel mít jiné vedlejší zaměstnání.

Tyto problémy vnesly kritiku ze strany některých členů spolku na jeho příliš vysoké investice do zámecké restaurace. Začátkem roku 1927 žádal Alois Laitl o snížení nájemného,

⁴² SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 4, 1921.

⁴³ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 8. 1. 1925.

⁴⁴ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 6, 1925.

ale neuspěl a proto oznámil, že restauraci nemůže nadále vést. 15. června 1927 byl Laitl propuštěn z nájumného závazku a spolek na čas pozastavil hostinskou koncesi na zámku.⁴⁵

Pozastavení koncese netrvalo příliš dlouho. Už v roce 1928 nabídl Rudolf Khain nájemné 8 000 Kč z restaurace a 2 400 Kč z bytu. Muzejní spolek s ním na jeden rok podepsal stejnou smlouvu, která byla před třemi lety vytvořena pro nájemníka Laitla. Bohužel pro spolek ani Khain nedokázal pozvednout restauraci natolik, aby ho uživila a po roce dal výpověď z nájumného závazku.⁴⁶ Spolek tak na začátku července roku 1929 restauraci zavřel.

Na počátku třicátých let navrhli kustodi sbírek zrušení zámecké restaurace. Tento návrh byl přijat a restaurace nebyla ponechána v provozu ani během celostátní výstavy tělesné výchovy a sportu v roce 1931.

V roce 1934 se spolek rozhodl převést hostinskou koncesi ze zámecké restaurace na kavárnu u Jezírka, která vznikla v Tyršových sadech právě během výstavy v roce 1931. Poslední pravomocí, kterou byl spolek spojený s hostinskou koncesí, bylo právo vybrat a schválit nájemníka. S touto pravomocí vyvstal problém v roce 1942 při výběru nového nájemníka. Muzejnímu spolku patřil pozemek a hostinská koncese, ovšem budova samotné kavárny patřila městu. Muzejní spolek odstoupil koncesi městu za finanční náhradu, která činila 20 000 Kč.⁴⁷

3.7 Krize ve spolku

Během roku 1926 došlo ve spolku ke krizi. Jakožto majitel hostinské koncese po bývalém zámeckém pivovaru muzejní spolek zařídil interiér restaurace. Investoval do ní dosti neuváženě velké peníze, a to na úkor obnovení místností pro muzeum. Na toto hospodaření spolku se snesla vlna kritiky.

Na schůzi valné hromady dne 25. dubna 1926 podával pokladní zprávu za nepřítomného Josefa Musila pan učitel B. Doucek. Po přečtení pokladní závěrky dodal Doucek ještě svůj názor na hospodaření muzejního spolku. „Máme nádhernou restauraci pořízenou nákladem přes 140 000 Kč, na kterou si však vypůjčil spolek 100 000 Kč. Proč? Vyžadoval to prospěch muzea? Zájem muzea vyžaduje úpravy sbírek, aby ty byly uchráněny před poškozením a aby náležitým rozvolněním mohly uplatniti tak, jak si toho plně zaslouží.

⁴⁵ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 6, 1927.

⁴⁶ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 7, 1929.

⁴⁷ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 13, 1942.

Muzeum naše potřebuje ještě aspoň 8 místností, nových skříní nákladem nejméně 50 000 Kč. Volání kustodů odbýváno bylo poukazem, že není místností, není peněz. Ale pro restauraci se to našlo obé. Jí obětovalo se vše: krásné místnosti, které zasloužily si více úcty, kde umístěním sbírek důstojněji bylo by jich použito. Restauraci obětováno přes 140 000 Kč, která nikdy neztenčeny nevrátí se do pokladny muzejní. Restauraci byl obětován i klid opravdových pracovníků muzejních, kteří často musí spolknouti hořkou pilulku proto, že nepřáli restauraci. Proto mnozí bolestně pohlížejí na toto hospodářství. Zamyslete se a pak pochopíte proč některým znechucena práce a že někteří rezignují na funkce, které zastávali po dlouhou řadu let ku prospěchu spolku.⁴⁸

Na to se rozhořela obšírná debata mezi členy spolku. Například pan Herrmann tvrdil, že Doucek zneužil důvěry pokladníka Josefa Musila a jeho pokladniční zprávu spojil se svou kritikou. Předseda Josef Sakař cítil ve zprávě nespravedlivou kritiku, a proto raději rezignoval na svou pozici. Dále promluvil Ing. Žabka⁴⁹. Prohlásil, že cena uvedená panem učitelem Douckem není správná. On do ní zahrnul i inventář restaurace a nutné práce, které měly být částečně uhrazeny ze subvencí spolku. Do vydání na restauraci se podle něj dalo počítat pouze vybavení restaurace. Stejně jako Josef Sakař rezignoval na svou pozici.

K výrokům pana Doucka se dále vyjádřili i pan ředitel Růžička a Josef Hanuš, kteří měli podobný názor. Oba tvrdili, že pan Doucek nekritizoval konkrétní osoby, ale pouze směr, jímž se muzejní spolek několik posledních let ubíral. Sám Růžička se vždy snažil, aby se spolek dostal co nejdříve ze svých dluhů. Oba prosili rezignující členy spolku, aby ve svých funkcích zůstali i nadále.

Vyjádril se též jednatel muzejního spolku František K. Potěšil. Oznámil, že již znovu nepřijme funkci jednatele a prosí tedy, aby ho členové spolku znovu nevolili. Odůvodnil to tím, že chtěl dát šanci mladším generacím. Též doporučil, aby byla rozdělena funkce pokladníka a správce sbírek. Z muzea ovšem Potěšil neodešel úplně, ale nadále se věnoval práci v archivu.

V novinách vyšlo několik poměrně ostře kritických článků ohledně hospodaření muzejního spolku. Autoři argumentovali tím, že ačkoliv muzejní spolek proklamoval svou snahu o opravách pardubického zámku a navrácení jeho vzhledu z dob pernštejnských, více se

⁴⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 25. 4. 1926.

⁴⁹ Ing. Antonín Žabka – vrchní technický správce města Pardubic, ve vedení stavebního odboru muzejního spolku od roku 1919.

nyní zabýval investicemi do oprav a vybavení zámecké restaurace. Spolek byl podezříván, že získané finanční subvence od ministerstva školství a národní osvěty nevkládá do oprav zámku a úprav muzejních místností, ale právě do zámecké restaurace.⁵⁰

Na další schůzi výboru konané 4. května 1926 byla provedena pouze volba nového předsedy. Aklamací byl znovu zvolen Josef Sakař. Ten už vedl zasedání další schůze výboru, na níž byl zvolen za místopředsedu spolku Jan Roubal, jelikož dosavadní místopředseda František Růžička požádal, aby znovu nebyl volen z přílišného zaměstnání. Správcem sbírek byl zvolen Josef Hanuš a pokladníkem František Vambera. Funkci jednatele převzal po Františku K. Potěšilovi Antonín Žabka.⁵¹

⁵⁰ *Hospodaření muzejního spolku*. Východočeský republikán. 21. 5. 1926.

⁵¹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 6. 5. a 14. 5. 1926.

4 Přestavby pardubického zámku a Kunětické hory

Koupí dvou nejznámějších památek pardubického regionu, tedy pardubického zámku a Kunětické hory, přešla v roce 1920 veškerá zodpovědnost za opravy a úpravy na muzejní spolek. Opravy měly několik etap, ve kterých se muzejní spolek více soustředil buď na tu či onu památku. Na začátku dvacátých let se opravné práce soustředily více na Kunětickou horu, kde hrozilo sesunutí pudy a zřícení části hradu. Naopak koncem dvacátých let se větší množství opravných prací provádělo na zámku, který se připravoval na rok 1931, kdy se v Pardubicích konala celostátní výstava tělovýchovy a sportu a koncem roku pořádal muzejní spolek sjezd svazu československých muzeí.

Jak moc mohl investovat muzejní spolek do oprav obou památek, záleželo především na výši subvencí z ministerstva školství a národní osvěty. Schválení subvence vždy doporučoval Státní památkový ústav v Praze. Často býval za ústav vyslán zástupce, který prohlédl spolkem plánované úpravy ať už na zámku nebo na Kunětické hoře. Po tomto přezkoumání ústav buď úpravy schválil a doporučil ministerstvu udělení subvence nebo úpravy neschválil a navrhl své změny.

4.1 Historie zámku

Pardubický zámek byl vystavěn na místě bývalé tvrze poblíž řek Chrudimky a Labe. První přestavby hradu byly zaznamenány již v době Pánů z Pardubic a to ve 14. století. K dalším menším úpravám došlo po husitských válkách. V době pánů z Pernštejna, zejména pak Viléma z Pernštejna a jeho synů Vojtěcha a Jana, však došlo v letech 1498 – 1541 k jeho zásadní přestavbě. Došlo k mohutnému opevnění paláce a dvora s hospodářskými budovami. Byl vytvořen hliněný val a v rozích byly postaveny mohutné rondely, na nichž mohlo být umístěno dělostřelectvo. Před valem byl vykopán příkop, který bylo možné v případě ohrožení zaplavit. Toto opevnění bylo a je zářným příkladem gotické opevňovací techniky. Po

smrti Viléma z Pernštejna (1521) došlo ještě k několika dalším úpravám za doby spravování jeho synů a to nejprve Vojtěcha potom Jana. V této době byly vytvořeny renesanční nástěnné malby. Nejzachovalejší jsou tyto malby v rytířských sálech. Vytvořeny taktéž byly renesanční kazetové stropy, které se dochovaly dva, a renesanční portál s vytesanou deskou Pernštejnské pověsti z roku 1543.

Dnešní podoba zámku se samozřejmě poněkud změnila od 16. století. Ovšem stále se zde nachází řada ať už gotických či renesančních prvků z doby jeho největší přestavby. Předsunutou částí zámku je tzv. Příhrádek. Ten dříve sloužil jako zámecká kancelář nebo se zde také nalézaly byty úředníků pracujících pro zámeckou kancelář. Se zámkem je Příhrádek spojen kamenným mostem. Dříve býval tento mostek dřevěný, ale v roce 1805 byl přestavěn na kamenný. Pod tímto mostkem dříve protékal malý potůček. Portál vstupní brány do samotného paláce je ze žlutého pískovce. Nechal jej zhotovit Jan z Pernštejna v roce 1529 a je vhodným příkladem středoevropské renesanční tvorby. Nad samotným palácem se tyčí hranolová věž, ze které je vidět do širokého okolí. Od zámku se dá projít stromovou alejí až k tenisovým kurtům. Ty leží na pozemcích LTC Pardubice, které si je pronajímalo a později odkoupilo právě od muzejního spolku. Dále se dá celý zámek obejít Tyršovými sady, které byly vybudovány na místě bývalé louky ve třicátých letech 20. století z důvodu konání Výstavy tělesné výchovy a sportu konané v roce 1931. Jelikož je zámek a jeho blízké okolí skvělým dokladem gotické a renesanční umělecké tvorby, tak se po právu uchází o zařazení do seznamu památek UNESCO.⁵²

4.2 Historie Kunětické hory

Kunětická hora je charakteristickou dominantou východočeského Polabí. Vznikla třetihorní činností země, tyčí se do výšky skoro 300 metrů nad mořem a výškový rozdíl od okolního terénu je přes 80 metrů. Hora byla nejspíše osídlena již v pravěku, právě díky své poloze a monumentalitě ve východočeské krajině.

Významným místem se Kunětická hora stala až na počátku 15. století během doby husitské. Roku 1420 se zde sešli husité vedení knězem Ambrožem a ti potom překvapivě dobyli město Hradec Králové a stejně tak i dobře opevněný Opatovický klášter. V roce 1421 se zdejšího panství zmocnil husitský hejtman Diviš Bořek z Miletínka. V průběhu 20. let 15.

⁵² BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. s. 54 – 55. ISBN 80-86098-12-5.

století přestavěl hrad, jež na Kunětické hoře stál již dříve, v monumentální husitské sídlo. Po smrti Diviše Bořka z Miletínka v roce 1437 se začalo jeho obrovské panství postupně rozpadat. Kunětickou horu zdědil jeho syn Soběslav Mrzák z Miletínka. Do roku 1491 se Kunětická hora vystřídalala v rukou několika majitelů, až ji nakonec právě roku 1491 převedl Jindřich starší z Minsternberka na Viléma z Pernštejna. Za Viléma a jeho synů Vojtěcha a Jana byl husitský hrad přestaven v pozdně gotickou a renesanční pevnost, jež se měla stát jejich sídlem. Ovšem nestalo se tak a sídlem rodu Pernštejnů ve východních Čechách se stal pardubický zámek, který přestavovali též v pozdně gotickém a renesančním duchu. Kunětickou horu a celé zadlužené panství prodal v roce 1560 Jan z Pernštejna královské komoře. Z přestaveb v době perňštejnské se zachovaly pouze části opevňovacího systému, který měl v rozích dělostřelecké rondely.

Významnou se Kunětická hora opět stala až za třicetileté války. Během ní Švédové několikrát neúspěšně obléhali Pardubice. Nakonec se roku 1645 rozhodli dobýt právě Kunětickou horu. Zdejší posádka byla velmi malá. Švédů proto nic nebránilo v tom, aby hrad vyplenili a vypálili. Od té doby je Kunětický hrad pouhou zříceninou.⁵³

V průběhu 19. století došlo k několika bohužel nezdařeným pokusům o záchranu zříceniny hradu na Kunětické hoře. Na lepší časy svitlo Kunětické hoře na konci 19. století, kdy se o ni začal zajímat nově vzniklý pardubický muzejní spolek. V roce 1920 muzejní spolek koupil Kunětickou horu i s přilehlým areálem od bankéře barona Richarda Drascheho von Wartinberg za 86 000 Kč a začal se bezprostředně zabývat opravami hradu.

4.3 Přestavby zámku a Kunětické hory 1920 - 1923

Muzejní spolek se do záchrany a oprav Kunětické hory vkládal ještě dříve, než ji v roce 1920 koupil. Kunětická hora byla význačnou historickou památkou, kterou se snažil muzejní spolek chránit a udržovat. Na počátku dvacátých let se spolek staral více o Kunětickou horu, které hrozilo větší nebezpečí.

V roce 1920 se prováděly zejména o práce udržovací na místech, které by již déle nevydržely. Ve spolku nebyl pro zatím zřízen speciální výbor, který by se zabýval opravami. Opravy navrhovali někteří zkušenější členové spolku, případně samotná firma, která opravy zajišťovala. Práce vykonávali nejprve najatí dělníci z Pardubic, ale později spolek požádal o pomoc místní vojenský železniční pluk. Ten sem začal posílat vojáky na tzv. terénní cvičení,

⁵³ BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. s. 70 - 71. ISBN 80-86098-12-5.

což znamenalo, že za svou práci nedostávaly žádné peníze. Opravné práce v této době byly hrazeny různě například díky půjčce Ministerstva školství a národní osvěty, díky příspěvkům od Ministerstva zemědělství, Památkového úřadu, různých podnikatelů, spolků, ale třeba i obyčejných lidí, kterým záleželo na této památce.⁵⁴

V roce 1921 proběhlo na Kunětické hoře již několik významnějších oprav. Návrhy oprav konzultoval muzejní spolek s památkovým ústavem, kde informoval o odstranění provizorní šindelové střechy, která byla nad rytířským sálem, dále o postavení nové sklípkové klenby, kterou navrhl Ing. Antonín Žabka. V rámci této opravy v rytířském sále mělo být zřízeno i osvětlení sálu, opravena podlaha sálu a osazena 4 provizorní okna.⁵⁵ Dalším důležitým počinem na Kunětické hoře bylo zřízení točitého schodiště do prvního patra společně s osazením nového kamenného ostění při vstupu z průjezdu na schodiště. Ještě před zřízením nového schodiště museli dělníci vysekat zbytky starých původních schodišťových stupňů. Některé z těchto schodišťových stupňů se dochovaly dodnes. V témže roce došlo ještě k několika opravám v paláci. Spolek nechal omítnout interiér vstupu do paláce a nechal také osadit několik oken, dvoukřídlá vrata do paláce a vrata ke sklepu. Opravy také probíhaly mimo hrad na Kunětické hoře. Příslušníci vojenského železničního pluku pomáhali s vyčištěním hradního příkopu v jižní straně před palácem a s vyvážením rumu z hradních místností.

Náklady v roce 1921 se vyšplhaly skoro na 150 000 Kč. Nejvíce stály muzejní spolek úpravy rytířského sálu, které činily 72 531, 40 Kč, dále opravy točitého schodiště a místnosti nad vchodem do paláce, ty činily 21 155, 57 Kč a nakonec opravné a udržovací práce ve věži 7 407, 30 Kč.⁵⁶

Na zámku mezitím v tomto roce došlo k upravení místností po bývalém vojenském skladišti pro muzejní archiv a knihovnu. Bývalá hvězdárna byla zdarma postoupena skautům. Zámecká kaple a nádvoří zámku bylo propůjčeno československé církvi ke konání bohoslužebných obřadů, za přesně stanovených podmínek, jelikož tyto prostory spolek považoval za muzeální. Výbor schválil úpravu jednoho uprázdněného bytu a bývalé kanceláře velkostatku na muzejní místnosti. Mělo dojít k úpravám v duchu pernštejnském a všechny pozdější nevhodné úpravy měly být odstraněny. 22. června 1920 proběhla první schůze

⁵⁴ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Pokladní kniha stavebního odboru, č. 9.

⁵⁵ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 4, 1921, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 28. 8. 1921.

⁵⁶ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Výkaz nákladů na práce udržovací a záchranné, provedené na hradě Kunětická hora, s. 2.

výboru v archivních místnostech na zámku. Skladiště umístěné u vchodu na valy bylo určeno ke zbourání. Cihly z rozbouřeného skladiště měly být převezeny na Kunětickou horu a zde použity na opravy a cihly s cementovým obalem byly prodány Sokolu. Bylo rozhodnuto o pronájmu části louky u zámku tenisovému klubu Lawn-tennis centrum. V upravovaných místnostech uprázdněného bytu byly nalezeny staré malby. Spolek rozhodnul tyto malby zachovat v původním stavu a kasetový strop měl vyčistit akademický malíř Josef Šír. Hned po vystěhování nájemníků z Hlásky zabraly uprázdněné místnosti hospodářský a včelařský spolek.⁵⁷

V dubnu roku 1922 prošli členové hospodářské rady opravované místnosti zámku. Předseda jim vyložil, proč a jak se místnosti opravují, aby byl zachován původní pernštejnský ráz. Po důkladné prohlídce a po souhlasu kustodů přidělila rada skupinám sbírek jednotlivé místnosti. Sochaři Miloslavu Bašemu bylo zadáno vyhotovení desky na bráně v předhradí s nápisem „Zboží Muzejního spolku“. Navíc měl zhotovit i městský znak a znak Pernštejnů. Předhradí zámku bylo vymezeno pro čítárnu, knihovnu a průmyslové muzeum. Výbor přijal návrh profesora Sakaře na vytvoření desky na památku vzácné návštěvy prezidenta T. G. Masaryka.⁵⁸

Rok 1922 se na Kunětické hoře stále ještě nesl v duchu spíše nahodilých a nutných oprav. O vykonaných pracích rozhodoval stavební odbor. Cílem těchto prací bylo zejména zabránění vzniku dalších škod a snaha, co nejdříve zpřístupnit Kunětickou horu návštěvníkům. Nejdůležitější tudíž bylo co nejrychleji opravit rytířský sál. Došlo k jeho vybělení a byla v něm položena nová prkenná podlaha. Další práce probíhaly v jižním křídle venkovního nádvoří, kde bylo zřízeno sociální zařízení pro budoucí návštěvníky. Některým částem hradebního zdiva hrozilo sesunutí, proto stavební odbor zajistil, aby tyto části byly co nejdříve opraveny.⁵⁹

Rok 1923 byl pro dění okolo Kunětické hory klíčový. Jelikož práce okolo Kunětické hory bylo velmi mnoho, rozhodl se muzejní spolek založit zvláštní oddělení, které by mělo na starosti pouze Kunětickou horu. Stalo se tak na výborové schůzi 26. března 1923. Vzniklo Kunětické družstvo, jež se scházelo vždy jednou měsíčně a neoficiálně se nechávalo titulovat jako „Bratrstvo kunětické“. Vedení družstva se vyčlenilo přímo z vedení muzejního spolku.

⁵⁷ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 22. 6. 1921.

⁵⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 24. 11. 1922.

⁵⁹ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Výkaz nákladů na práce udržovací a záchranné, provedené na hradě Kunětická hora, s. 2.

Prvním předsedou Kunětického družstva se stal JUDr. František Hermann. Toto oddělení mělo muzejní spolek zastávat ve snaze o záchranu Kunětické hory. Mělo též získávat finance na veškeré opravy provedené na Kunětické hoře. Tyto finance získávalo družstvo prostřednictvím členských příspěvků, dotací z veřejných financí, peněžních darů a sbírek, vstupného do hradu, provozováním koncesovaných živností a též pořádáním sbírek a kulturních akcí. Další funkcí Kunětického družstva bylo rozšiřování základny členů. Samotné stavební práce měl stále na starosti stavební odbor, do něhož byli delegováni dva zástupci Kunětického družstva. Od roku 1928 už vedlo opravné práce pouze Kunětické družstvo.⁶⁰

Dalším klíčovým okamžikem bylo oslovení architekta Dušana Jurkoviče, aby zhotovil plány na úpravy Kunětické hory.

Dušan Jurkovič se narodil 23. srpna roku 1868 a zemřel 21. prosince 1947. Je řazen mezi významné československé architekty a představitele secese na počátku a v první polovině 20. století. Nechával se inspirovat lidovou architekturou a anglickým hnutím Arts and Crafts.⁶¹ Jurkovič se od roku 1924 stal jedním z hlavních architektů celé Kunětické hory.⁶²

V zámku nechal spolek provést jen několik nejnutnějších oprav v pronajímaných bytech, zboření kůlny u vchodu a opravení opěrné zdi u vchodu na valy. Dále bylo nutné opravit střechy na dvou domech na předhradí. Architekt Jurkovič prohlédl zámek a zámeckou restauraci kvůli dalším plánovaným opravám. Předseda spolku navrhl rozšíření muzejních místností přesunutím nájemníků z prvního poschodí a úprav těchto síní k muzejním účelům. Výbor tento návrh přijal.⁶³

4.4 Přestavby zámku a Kunětické hory 1924 – 26

V září 1924 vyslal památkový ústav do Pardubic komisi, která měla zkontrolovat postup opravných prací na zámku a se zástupci spolku projít plán a rozpočet

⁶⁰ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 26. 3. 1920.

⁶¹ Arts and Crafts výtvarné hnutí pocházející z 60. Let 19. století z Anglie, bylo reakcí na bouřlivý rozvoj anglického průmyslu s jeho unifikačními tendencemi a s nahrazováním člověka a ruční práce stroji a masovou výrobou.

⁶² JIROUŠEK, Miloš. *Rekonstrukce zříceniny Kunětická hora Muzejním spolkem v Pardubicích*, Brno, 2010. 70s. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Kroupa CSc. s. 26.

⁶³ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 23. 11. 1923

dalších oprav, na které by ústav doporučil subvenci ministerstvu.⁶⁴ Výbor spolku znovu oslovil architekta Jurkovič s žádostí o vypracování plánů na opravu fasády zámku. Profesor Sakař informoval o znovuzřízení arkád na nádvoří a o opravách provedených v gotickém sálu v přízemí zámku. Několik nájemníků se muselo přestěhovat, aby nebránili v dalších opravách zámeckých místností a jejich úpravách pro muzejní potřeby. Nad vchod do muzea spolek umístil tabuli s nápisem „Městské vlastivědné muzeum. Zakladatel a správce muzejní spolek.“ František Potěšil informoval o podání návrhu městské radě, aby upravila cestu alejí pod zámkem. Následně mělo dojít k zakazu vodění dobytka touto cestou na jatka a zakazu projíždění těžkých povozů. Spolek uvažoval, že by projíždění zakázal úplně. Výbor schválil další opravy na zámku, zejména se jednalo o opravu kanalizace. V restauraci měla být zasklena okna, položena nová parketová podlaha, zbořeno schodiště u výčepu a opatření nového okna. V nově zařízených místnostech restaurace mělo dojít ještě k několika dalším opravám. Jednalo se o položení nové dlažby do chodby a na záchod, obložení chodby a záchodu novými kachlíky a položení parket. To vše stálo 16 400 Kč. Spolek ještě koupil do restaurace 2 krby, které ji měly dostatečně vytopit. Další objekt, jež byl spolek nucen vybavit, byla vinárna. Spolek opatřil po stranách truhlové sedačky a křížové stoly pokryté plátnem. Profesor Sakař se vzdal se účasti na plánování dalších oprav na zámku a Kunětické hoře. Důvodem tohoto jeho rozhodnutí bylo přetížení prací a zastupování v různých komisích.⁶⁵

Hned na počátku roku 1924 představil Dušan Jurkovič své plány dalších oprav na Kunětické hoře. Jednalo se o překrytí všech budov i zdí střechami, aby byly chráněny a nedocházelo k jejich dalšímu poškození. Tyto jeho návrhy byly schváleny a brzy i naplněny. Dále pokračoval v návrzích na opravu šesté brány, kterou se do hradu vcházelo. Jurkovičovy plány obsahovaly též opravu cimbuří mezi pátou a šestou bránou, opravu střílen na cestě mezi čtvrtou a pátou bránou, postavení nového bytu pro správce v západní budově či postavení kryté verandy na nádvoří vedle šesté brány. Cílem jeho plánů byla na prvním místě oprava Kunětické hory, ale též se snažil navrhnout úpravy, které by umožňovaly využití hradních objektů k dalším ziskovým činnostem. Například místa, kde by bylo možné postavit občerstvení či restauraci a podobně. Ještě během roku 1924 byla vystavena silnice vedoucí k hradu, aby zjednodušila doprava stavebního materiálu. V prosinci tohoto roku prošli

⁶⁴ Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 5, 1924, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 20. 9. 1924.

⁶⁵ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 20. 8. 1924.

členové družstva okolí hradu a na plánech vyznačily místa, kde by se měly umístit reflektory, nutné k osvětlení Kunětické hory.⁶⁶

Na první lednové schůzi hospodářské rady v roce 1925 oznámil Ing. Žabka, že ministerstvo spolku vyplatilo subvenci 250 000 Kč na opravy zámku. Za tyto finance spolek poděkoval ministerskému předsedovi Švehlovi a ministrovi národní obrany Udržalovi. V tomto roce došlo nejprve k úpravám císařských dalších sálů, aby mohlo dojít ke konečnému přesunutí nájemníků z druhého poschodí zámku. Na únorové valné hromadě padl první návrh na upravení zámeckého příkopu a přiléhající louky na sad.

Hospodářská rada jednala s městskou radou o výměně pozemku na úpravu městských jatek. Spolku se tato možnost příliš nelíbila, jelikož jatka by hyzdila nejbližší okolí zámku. Nakonec rada sjednala odkoupení části pozemků za muzejním spolkem jasně stanovených podmínek. Hlavní podmínkou bylo, že to co, město postaví na tomto pozemku, bude pouze dočasné a definitivní jatka postaví někde jinde. Nejpozději do 20 let se jatka měly odstranit a spolek měl pozemky odkoupit zpět za původní cenu. Hospodářská rada znovu otevřela otázku úpravy louky v okolí zámku na park. Nejprve muselo dojít k úpravě hradeb, načež mělo dojít v Labské ulici k odvodnění a úpravě kanálů. Na vypracování plánů těchto úprav byl pozván i zaměstnanec Státního pozemkového úřadu v Praze. Zároveň profesor Sakař navrhl, aby se Občanská záložna převzala zřízení parku. V důsledku vybudování stezek v parku na pozemcích spolku musela obec nahradit rozdíl, který by spolek vydělal ze sena na loukách.⁶⁷ Mezitím dělníci v zámku objevili několik dalších fresek. Spolek si zajistil malíře, který měl podat návrh na práce nutné k jejich zachování. V restauraci čile probíhali opravné práce a postupně byl dovážen objednaný nábytek. Elektrické podniky zlepšily osvětlení v předhradí a po opravě vedení ho rozšířily i na nádvoří. V zámeckém průjezdu projíždějící vozy způsobily porušení jeho klenutí. V důsledku toho muzejní spolek zakázal vjíždění vozů do zámeckého průjezdu.

Během roku 1925 došlo na Kunětické hoře k celé řadě dílčích úprav a oprav. Pro hostinského, který se měl starat o chod hradní restaurace, byl vedle šesté brány vystaven byt. Dále byly také opravovány rozpadající se hradby. Též pokračovaly práce spojené s výstavbou silnice vedoucí až k hradu, které zajišťovali vojáci vojenského železničního pluku. Dušan

⁶⁶ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Zpráva o činnosti stavebního odboru Kunětického družstva za rok 1924, karton č. 5, s. 8 – 9.

⁶⁷ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 18. 4. 1925.

Jurkovič se zabýval také interiérem místností. Navrhoval vhodný nábytek nebo lustry pro jednotlivé místnosti. Náklady za tento rok se vyšplhaly na částku 194 026,27 Kč a částečně byly kryté ze subvencí Ministerstva školství a národní osvěty.⁶⁸

V následujícím roce se Dušan Jurkovič věnoval především interiéřům v šesté bráně. Navrhl barevné řešení obkladů na schodišti do hněda, v prvním patře do červena a v druhém patře do zelena. V prosinci předložil Kunětickému družstvu plány na úpravu dalších částí hradu, mezi něž patřily úpravy celého nádvoří, přilehlých budov i hradního paláce. Stavební odbor se nakonec rozhodl svěřit Jurkovičovi navržené plány na všechny budovy včetně jejich vnitřního zařízení. Ještě v tomto roce bylo osázeno okolí hradu stromy a keři, které dostal muzejní spolek od Ministerstva školství. Jednalo se hlavně o ořechy, vrby, lískové keře či rybízové keře.⁶⁹

Na zámku byly v průběhu roku 1926 započaty další opravné práce na předělání uprázdněného bytu na muzejní místnost. Byt byl přetvořen v malou slavnostní síň a měl sloužit zároveň jako knihovna. Po uprázdnění dalších bytů v jižním traktu zámku naplánoval spolek jejich upravení a využití pro muzejní sbírky. Na podzim započaly opravné práce v několika dalších bytech. Jednalo se o opravy omítek, stropů, vodovodu v jižním traktu, nebo předělání žumpy, jelikož močka pronikala zdí a poškozovala zdivo.⁷⁰

Předseda spolku na schůzi hospodářské rady informoval, že se sesunula část hradební zdi zámeckých valů a další část v její bezprostřední blízkosti k sesuvu nemá daleko. Rada tudíž odsouhlasila, aby se zeď zbourala a na její místo vyzdila nová. Dále se rada shodla na využití kamene z lomu pod Kunětickou horou na vydláždění cest v parku na zámecké louce.

4.4 Přestavby zámku a Kunětické hory 1927 – 30

V tomto období se těžiště oprav postupně přesouvalo z Kunětické hory na zámek a jeho okolí. Cílem oprav bylo připravit zámek a jeho okolí na důležitou celostátní výstavu konanou právě těchto místech v roce 1931.

⁶⁸ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, karton č. 5, Číslo mluví, Ročenka Kunětického družstva, 1925, s. 7.

⁶⁹ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, karton č. 5, Číslo mluví, Ročenka Kunětického družstva, 1926, s. 4.

⁷⁰ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 30. 4. 1926.

Spolek musel zařídit zasklení několika oken a zakoupení nových vitrín pro muzejní sbírky. Členové spolku upozornili na řadu míst na zámku, která nutně potřebovala opravit. Vytvořila se komise v čele s panem Vamberou a Ing. Novotným, která prošla na začátku roku 1927 zámek a určila, která místa potřebovala bezodkladně opravit a která mohla bez opravy ještě vydržet. Komise doporučila na další rok vytvořit itinerář prací, které se měly provádět, aby se bezmyšlenkovitě nepřecházelo od jedné opravy k druhé. Akademický spolek požádal o propůjčení místnosti, kde by mohl pořádat schůze. S podobnou žádostí přišel i stavební odbor, který chtěl ještě speciální místnost, kde by mohl uložit plány a listiny týkající se Kunětické hory. V zámku mu spolek nabídl místnost muzejního archivu a několik skříní v gotickém sále. Vytvořená komise, kterou doprovázel i Ing. Hammerschmied, obešla zámek a vytvořila seznam nutných oprav. Do této doby jich bylo už několik provedeno jako např. opravení schodů a podezdívky, vystavění nových záchodů, upravení kamen v několika nájemních bytech. Dále spolek nechal opravit střechy na budově u druhé brány a na bráně samotné. Střecha byla nově pokryta eternitem. Komise také zjistila, že místnosti pod restaurací byly podmáčeny vodou. Voda vytékala z některých odpadních kanálů, ale jelikož bez plánů zámku nebylo možno zjistit ze kterých, musely být tyto opravné práce odsunuty na pozdější dobu.⁷¹

Díky penězům získaným prostřednictvím sbírky pořídil spolek na Kunětickou horu obložení a nábytek do interiérů šesté brány. V listopadu roku 1927 vznikl seznam dalších nutných oprav a úprav, které bylo nutné v dalším roce provést. Jednalo se o zbourání dřevěné kůlny ve dvoře, zasklení oken kaple, natření vchodových dveří a laťových dvířek u kapličky, opravu věžičky, střechy a krytiny prejzové, uzavření půdy nad kaplí dveřmi, opravu vyšlapaného prahu u vchodu do kaple, opravu dlažby na zdech při schodech vedoucích do kaple, opravu krytiny na kapličce, osazení oken v hradě, nové pokrytí točitého schodiště, osazení ostění a vybourání příčky v místnosti vedle rytířského sálu, oplechování parapetů oken nad kuchyní, uzavření chodby vedoucí k ochozu dveřmi a jednání o pronájmu zahrady a udržování stromů.⁷²

Na schůzi muzejního spolku konané 29. listopadu 1927 bylo usneseno předat správu Kunětické hory do rukou Kunětického družstva. V následujícím roce byl zrušen stavební

⁷¹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 8, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 12. 10. 1927.

⁷² JIROUŠEK, Miloš. *Rekonstrukce zříceniny Kunětická hora Muzejním spolkem v Pardubicích*, Brno, 2010. 70s. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Kroupa CSc. s. 43.

odbor muzejního spolku a nahrazen byl stavebním odborem Kunětického družstva.⁷³ Koncem srpna vyslal památkový ústav na Kunětickou horu komisi, která zkontrolovala opravné práce včetně aktuální opravy hradeb, které hrozilo po velkých deštích sesunutí. Komise vzala opravu hradeb na vědomí a schválila, že veškeré plánované opravy Kunětické družstvo provedlo.⁷⁴

Během roku 1928 docházelo na zámku spíše k menším opravám v bytech nájemníků. Někteří se kvůli opravám museli přestěhovat. Případně docházelo k vyměňování bytů, aby se mohli některý prostory využít pro rozšiřující se muzejní sbírky. Tenisovému klubu byl pronajat další pozemek, který se přesně změřil a spolek potom spočítal konečnou výši nájmu. Nově složený výbor v čele s předsedou Janem Roubalem řešil otázku znovuootevření zámecké restaurace a zřízení klubovny, kde by se scházely schůze výboru a Kunětického družstva. Kvůli stále zatékající vodě z kanálů musely být prohlédnuty sklepy a muselo být přesně zjištěno, kde voda zatékala. Obec pak měla odstranit veškeré vady na kanalizaci a zařídit její zprůchodnění ze zámku do Labe. Správce domu pan František Hyhlík informoval o vyčištění navlhčlých sklepů a postupné odstraňování vlhkosti.⁷⁵

V roce 1928 se dostalo Kunětické družstvo do sporu se svým dvorním architektem Jurkovičem. Ten podal na družstvo žalobu kvůli zpožděným platbám za jeho plány. Spor nakonec skončil smírem. Družstvo doplatilo Jurkovičovi zbylé peníze, ovšem spolupráce mezi nimi skončila.⁷⁶ Návrhy na další opravy na hradě začal pro Kunětické družstvo navrhovat architekt Pecánek. Nejvíce finančních prostředků během roku 1928 bylo vloženo do zřízení verandy na nádvoří, do zavedení telefonu na hrad a přivedení vody ze studny na severní stráni pod hradem.⁷⁷

V listopadu roku 1929 se na hradě sešla komise tvořená několika členy Kunětického družstva se zástupci Státního památkového úřadu, aby schválily další plánované opravy hradu. Komise doporučila očištění portálu šesté brány ze strany nádvoří na ochozu šesté brány vyměnit oplechování za dlažbu a další menší práce. Památkový úřad souhlasil se zastřešením paláce v souvislosti s opravami arkýřů v rytířském sále.

⁷³ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 4, Zápisy schůzí, ze dne 29. 11. 1927 a 24. 6. 1928.

⁷⁴ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 6, 1927, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 31. 5. 1927.

⁷⁵ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 31. 10. a 21. 11. 1928.

⁷⁶ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice. Zápisy stavebního odboru, s. 118.

⁷⁷ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, karton č. 5, Číslo mluví, Ročenka Kunětického družstva, 1928, s. 6.

Spolek započal práce spojené s úpravou zámecké kaple. Dále spolek získal subvenci 50 000 Kč jako zálohu na záchranu okrouhlé věže u krytého zámeckého mostu. Průjezd a vchod do zámku nechal spolek vybělit a potom nechal průjezd nově vydláždít. Na schůzi hospodářské rady jednali členové spolku o opravě fasády, která byla pro zámek velice důležitá. Odhadovaná cena této opravy činila více než 25 000 Kč.⁷⁸

Jelikož se blížila plánovaná návštěva prezidenta T. G. Masaryka v květnu 1929, provedl spolek ještě několik menších zkrášlovacích úprav jako vybělení průchodů nebo opravu a natření průjezdových vrat. Po této návštěvě na jeho vzpomínku byla v gotickém sále v přízemí umístěna pamětní deska.⁷⁹

4. července 1929 se Pardubicemi prohnala velká bouře a vichřice, která poškodila i některé majetky muzejního spolku, zejména zámek a přilehlé budovy, děkanský kostel a kostel sv. Jiří. Ing. Hammerschmied a pan Jan Svoboda ihned začali shánět tašky potřebné na opravu poškozených střech. Spočítali, že na opravu bude třeba 67 000 střešních tašek. Další škody utrpěly komíny na budovách. 13 jich muselo být neodkladně opraveno. Díky této katastrofě a s ní spojených neplánovaných výdajů se spolek dostal do kritické situace a proto se spolek rozhodl požádat okresní úřad o podporu, ta ovšem bývala určena pouze pro jednotlivce nikoliv pro korporace. Pomoc přišla od Občanské záložny, která na opravu zámku a kostelů věnovala 15 000 Kč. O mimořádnou subvenci na opravy střech spolek požádal i Ministerstvo školství a národní osvěty. Měly se zvýšit každoroční subvence, aby si spolek mohl půjčit vyšší částky a mohl začít s opravou zámecké fasády.⁸⁰

V novinách vyšlo několik zpráv o stavu zámku, ničení této památky nájemníky a podobně. „Poněvadž subvence poskytnutá městskému muzeu naprosto nestačí, byla nucena muzejní správa část zámku pronajmouti na byty. To však má velmi zlé následky, neboť noví nájemci zatlukáním hřebů do zdi, zaváděním osvětlení apod. ničí drahocenné malby, jež se ukrývají skoro ve všech místnostech pod omítkou. Muzejní správa pomýšlí v tísní dokonce na odevzdání pernštejnského zámku a muzejních sbírek městu, aby samo se staralo o udržování

⁷⁸ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 4. 1. 1929.

⁷⁹ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 27. 6. 1929.

⁸⁰ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 8. 7. 1929.

sbírek a zachránilo, co se dá.“⁸¹ Spolek se proti těmto nepravdivým zprávám ohradil a rozhodl se o všem, co podnikl k úpravě zámku, informovat veřejnost. Během těchto událostí docházelo v zámku k dalším opravám. Opraveny byly žlaby na všech budovách, přikryty byly římsy na palácovém portálu měděným plechem. V jednom bytě našli dělníci kasetový strop. Po tomto objevu došlo k dalšímu odkrývání stropů ve vedlejších místnostech. Návrhy na opravu zámecké fasády vypracoval architekt Řepa.⁸²

4.4 Přestavby zámku a Kunětické hory 1930 - 34

7. března 1930 se konala jubilejní valná hromada muzejního spolku. V rámci oslav padesátiletého výročí trvání spolku byla odhalena památná deska připomínající návštěvu prezidenta T. G. Masaryka.⁸³

V květnu tohoto roku informoval architekt Bohumír Číla prostřednictvím památkového ústavu o obhlídce v zámku a o svých plánech na opravu sgrafit na jižním průčelí zámku, na schodišti a na východním průčelí.⁸⁴

Rok 1931 byl pro muzejní spolek velmi významný. V prostorách zámku, valů a přilehlého parku se konala celostátní výstava tělovýchovy a sportu. Ing. Hammerschmied, František K. Potěšil, Jan Roubal a Antonín Hrdý byli pověřeni výborem, aby jednali s výstavním výborem, který měl na zámku pořádat výstavu. Řešili vymezení pozemků pro výstaviště a opravy, jimiž měl ještě zámecký areál před výstavou projít. Opravou sgrafit se zabýval František Hyhlík ve spolupráci s architektem Řepou. Shodli se, že sgrafita na jižní a západní straně zámku se opravovat nedaly a ty na východní straně pouze po dohodě s Památkovým úřadem. Zde se ovšem měly provést pouze pásy sgrafit. Na opravu fasády vypsal spolek omezenou soutěž, do níž bylo vyzváno šest adeptů. Nejlevnější plán oprav fasády nabídl K. Kohout. Šlo sice o nabídku nejlevnější, ovšem při podrobnějším prozkoumání výbor zjistil, že pokud by se jednalo o práce se sgrafity, investoval by do ní nejvíce peněz tudíž, i úsilí a práce. Výbor tedy doporučil právě nabídku pana Kohouta na opravu fasády zámku. Na opravu sgrafit požadoval Památkový úřad nějakého pražského

⁸¹ *Starosti pardubického muzea*. Ruch. 14. 11. 1929.

⁸² SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 27. 12. 1929.

⁸³ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 30. 3. 1930.

⁸⁴ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 8, 1930, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 29. 5. 1930.

sochaře. Nabídku na tuto práci podali dva a výbor vybral pana Pochobradského. S pracemi začal v červnu roku 1930.⁸⁵

Dále musel spolek před konanou výstavou opatřit vstupní místnosti muzea parketami. Ty položil intarsista, který v zámku opravoval nábytek. Dále nechal spolek klempířem Kohoutkem vyčistit a opravit žlaby a odpadní roury. Následně opravil hodinář Kučera hodiny na západní věži. Ministerstvo školství a osvěty informovalo muzejní spolek o tom, že konzervaci maleb v jižním traktu zadalo malíři Bohumíru Čílovi. Na schůzi hospodářské rady Ing. Hammerschmied referoval o dalších potřebných úpravách v zámku. Jednalo se zejména o úpravu kanalizace západní, východní, zřízení schodiště v okrouhlé věži k přechodu na valy a úpravu dvou místností ve věži, opravu hlásky, všech tří bran, hradeb a odvodnění valů. Všechny okna v zámku vyjma renesančních nechal spolek natřít na bílo. Výbor spolku schválil zřízení elektrického vedení. To vedlo podél vnitřního líce hradební zdi a transformátor se nacházel uvnitř hradeb, aby se k němu dalo lépe dostat. Hovořilo se též o novém vydláždění palácového nádvoří. Ing. Hammerschmied slíbil, že vytvoří přibližný rozpočet na úpravy v prvním poschodí jižního traktu.⁸⁶

V letech 1930 a 1931 se Kunětické družstvo zabývalo hostinskou činností. Koupilo hostinec pod hradem a opravilo restaurační objekt u šesté brány.⁸⁷ Stavební odbor řešil rozšíření sociálních prostor a kuchyňského prostoru v hradu. V roce 1931 se konečně po déle trvajících stížnostech začal brát ohled na těžbu kamene ze skalního masivu. Hrozilo totiž sesunutí skály a to by ohrožovalo samotný hrad na vrcholu. Na konci roku 1932 se opět sešla komise ze členů Kunětického družstva a Památkového úřadu a schválila zastřešení hradního paláce a opatření tvrdé krytiny.

Na konci června roku 1931 spolek pořádal sjezd svazu muzeí a ve stejném roce měla proběhnout v Tyršových sadech a okolí zámku výstava tělovýchovy a sportu. Bylo tedy za potřebí dokončení několika oprav v zámku a okolo něho. Nejprve došlo k vydláždění nádvoří černými a bílými kostkami o rozměrech 10 x 10 cm a k vydláždění arkád zámku pískovcovými deskami. Ve druhém patře jižního traktu došlo k vybourání příčky až pod trám kasetového stropu. Po této úpravě již čekaly jižní trakt jen menší úpravy a měl být hotov a

⁸⁵ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 2. 5. 1930.

⁸⁶ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 15. 9. 1930.

⁸⁷ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, karton č. 5, Číslo mluví, Ročenka Kunětického družstva, 1930, s. 5.

připraven k umístění muzejních sbírek. Na únorové schůzi se spolek jednomyslně shodl na zrušení restaurace, jelikož ani další nájemník nevydělával. Nábytek z restaurace spolek převezl na Kunětickou horu a do hospody pod ní. Po návštěvě delegace Památkového úřadu bylo navrženo několik dalších oprav. Průjezd do zámku byl bíle vymalován, nádvoří bylo vydlážděno žulovými kostkami černé a bílé barvy. Klenba v gotické arkádě měla být rekonstruována jako křížová, v jihozápadním arkýři doporučila delegace doplnit okna kamenným ostěním a zasklení křišťálovým sklem do olova. Měla být též vyřešena oprava schodů k portálu vedoucího do mázhauzu.⁸⁸ Samotná oprava mázhauzu měla proběhnout až po dohodě s Památkovým ústavem. Ten doporučil starou malbu odstranit a nahradit ji bílým v tónu staré omítky. Dále doporučil změnu barvy omítky v sálech bývalé restaurace z tmavě modré na světlejší odstín, který by lépe působil vzhledem k architektonickému členění prostoru.⁸⁹

V oddělení národopisu byla položena nová podlaha. Na valy a hradby se nechaly instalovat reflektory pro zlepšení osvětlení zámku během výstavy. Mezi další práce patřilo vydláždění mázhauzu červenými dlaždicemi, úprava omítky na budovách nádvoří, pořízení a postavení nového plotu mezi třetí a čtvrtou branou, opatření zábradlí k točitému schodišti ve věži. Na dlažbu v mázhauzu zakoupil spolek pískovcové desky, kdežto na vydláždění sousedního pernštejnského sálu zvonivkové dlaždičky. Ještě než dělníci položili dlažbu ve Vojtěchově sále, museli připravit cihlovou podložku, aby dlaždice neležely hned na betonu. Spolek koupil a nainstaloval shrnovací dveře u portálu na schodišti k oběma sálům, protože nutně potřeboval zamezit přístup. Ze stejného důvodu nechal zazdít dveře z parkánu do okrouhlé věže a nové dveře z valů opatřit závorami. Pokračovaly též konzervátorské práce na malbách v jednotlivých sálech a také v okenních výklencích v dolejší Vilémově sále. Velké peníze si vyžádala oprava bytů ve druhém poschodí, jelikož musely být zřízeny nové stropy nad Vojtěchovým sálem a nad mázhauzem. Na úpravu zámku věnoval v tomto roce muzejní spolek přes 400 000 Kč⁹⁰

V roce 1932 se na zámku mnoho nových opravných prací nezapočalo. Dokončovaly se ty z předchozího roku. Zejména vydláždění Vojtěchova sálu, konservování maleb a zasazení kamenného ostění oken jak ve Vojtěchově sále, tak v mázhauzu. Tyto konzervační práce si

⁸⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 4. 5. 1931.

⁸⁹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 8, 1931, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 11. 3. 1931.

⁹⁰ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 14. 9. 1931.

opět přijela zkontrolovat i komise z památkového ústavu a ve své zprávě upozornila spolek na i samotného malíře na několik skutečností, na které by si měli dávat pozor. Jednalo se o jemnější retuše maleb, odstínování některých linií, čímž by se zklidnil přechod mezi jednotlivými fragmenty, vhodné zařízení sálu odpovídající požadavkům prostoru.⁹¹

Spolek se rozhodl zámecké valy osázet ovocnými stromy, aby z nich měl alespoň nějaký příjem, protože na zámku upravováním místností pro muzeum ubývalo nájemníků a spolku se snižovaly výdělky. Na podzim bylo na valech vysázeno 48 ořechů a 10 třešní. V plánu dalších prací se nacházelo několik dalších prací jako třeba doplnění hradby k Labské ulici, vydláždění chodníku od druhé ke třetí bráně, doplnění oken ve Vojtěchově sále a v mázhauzu nebo úprava zdi tam, kde dříve bývala ohřívárna.⁹²

Následující rok byl na opravy zámku opět o něco bohatší. Spolek se domluvil s malířem Bohumírem Čílou na prodloužení jeho setrvání na zámku a měl konservovat další renesanční malby tentokrát v rytířském sále. Pan Kohout, který už na zámku opravoval fasádu, byl požádán, aby ještě opravil omítku na bráně na Předhradí. Hospodářská rada schválila nutnou opravu zámecké kaple. Došlo k jejímu vybělení, úpravě dvou oltářů, odstranění lavic a zřízení vchodu do podzemní klenotnice pernštejnské. Rada ještě projednala s obcí smlouvu na pronájem luk pod zámkem. Jednou z podmínek bylo upravení louky pod zámkem, aby nerušila pohled na zámek.⁹³

Výstavní akciová společnost, jež měla v pronájmu některé pozemky muzejního spolku, provedla na své náklady ve výši 1 372 507, 41 Kč několik úprav. Opravila hradební zdi, přeměnila zámecké louky na výstaviště, odvodnila louky, opravila komunikaci, provedla úpravu sadů, přeložila zámecký kanál, upravila terén mezi zámkem a valy, spravila schodiště na valy u děkanství a postavila plot u děkanství. Dále na pronajatém pozemku vybudovala transformační stanice, přečerpací stanici s nádrží a strojním zařízením, auto-pavilon, rotundu, hudební pavilon, kavárnu, meteorologický kiosk, zavedla vodovodní potrubí, zařídila elektrické sítě na louce a sousedních pozemcích, vybudovala terasní zdi na sousedním

⁹¹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, korespondence, karton č. 9, 1932, korespondence se Státním památkovým úřadem pro Čechy v Praze. 23. 11. 1932.

⁹² SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 9. 9. 1932.

⁹³ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 23. 1. a 20. 3. 1933.

obecním pozemku a nechal postavit stánek Eternit. To vše stálo výstavní společnost 2 480 740, 27 Kč.⁹⁴

Po schválení zastřešení hradního komplexu na Kunětické hoře došlo v roce 1933 k jeho uskutečňování. V průběhu roku pokračovaly též zednické práce, které byly nutné pro položení krovu. V následujícím roce vybral stavební odbor vhodnou krytinu, jíž se stala břidlice, která nejlépe kontrastovala s kamenným hradním zdívem. Po dokončení zastřešení bylo nutné vyřešit otázku zastřešení věže, která se dostala do stejné úrovně jako střecha hradního paláce. Nakonec družstvo odsouhlasilo postavení věži ještě jedno patro a to potom zakrýt jehlanovitým krovem. V lednu roku 1934 rozhodlo pojmenovat sady kolem hradu na Švehlovy sady na počest bývalého československého ministerského předsedy.⁹⁵

V roce 1934 se slavilo 400 let od úmrtí Vojtěcha z Pernštejna. Muzejní spolek nechal na jeho počest osvětlit děkanský kostel a zámek. Bohumír Číla postupně dokončoval úpravu a konzervaci pernštejnských maleb ve všech síních. Menší úpravy si ještě vyžádala zámecká kaple a kostel sv. Jana Křtitele. Do Vojtěchovy síně spolek objednal nové dveře vedoucí na renesanční arkádu. Do mázhauzu objednal jedny tapetové dveře k záchodu a dveře vedoucí do druhého patra. V celém zámku proběhla revize požární bezpečnosti, aby bylo případně učiněno zabezpečení proti možnému vzniku požáru, který by ohrozil nejen muzejní sbírky, ale také celý zámek.⁹⁶

4.4 Přestavby zámku a Kunětické hory 1935 - 1937

V roce 1935 se Kunětická hora dostala mezi nejnavštěvovanější památky v zemi a i proto pokračovaly opravné práce. Došlo k rozšíření a zasklení prvního patra verandy na nádvoří, obložení stropu v prvním patře paláce, opravě branky na jihovýchodním rondelu, úpravě páté brány, dláždění do šesté brány a úpravě interiérů pro výstavu a pamětní místnosti.⁹⁷

Novým předsedou muzejního spolku byl na valné hromadě v roce 1935 zvolen František Růžička. Tento rok byl o dost bohatší na úpravy provedené na zámku. Nejdůležitější se stala oprava stropů nad restaurovanými sály. K prohlídce stropů a naplánování oprav byl pozván nestranný odborník stavitel z Prahy. Tesařskou práci svěřil spolek panu Polákovi a

⁹⁴ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Zápisy schůzí, ze dne 7. 11. 1933.

⁹⁵ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice. Zápisy stavebního odboru, 19. 4. 1934, s. 180.

⁹⁶ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 12. 2. 1934.

⁹⁷ SOKA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice. Zápisy stavebního odboru, 1935. s. 182.

veškerou zednickou práci panu Hořeňovskému. Po podrobné prohlídce pražský stavitel zjistil, že závady na stropech byly horší, než se prve zdálo. Nejprve bylo nutné zakoupit 8 nových trámů. Aby se zabezpečila celá práce, museli dělníci podepřít celý strop v mázhauzu. Následně vybourali příčky ve druhém poschodí nad mázhauzem a vyjmuli vadné trámy. Pod těmito trámy museli část zdiva vybourat, vyplnit cementovou maltou a důkladně natřít dezinfekčními přípravky. Nové trámy zasadili volně několik centimetrů od zdi, aby tudy mohl proudit vzduch a zdi nebyly mokré. Do hlavních zdí probourali tři otvory, dva směřující do nádvoří a jeden, který vedl k valům. Trámy směřující k Vojtěchově síni byly vyzdviženy, zkráceny asi o půl metru, naimpregnovány a znovu zasazeny. Do zdi se daly vybudovat dvě větrací roury, aby se netvořila plíseň. Dělníci odstranili staré polštáře, záklopy a násypy. Poslední nutnou prací na kasetových stropech bylo jejich natření nějakou dezinfekční látkou. Ani po těchto opravách nebyly stropy absolutně bezpečné a bylo tudíž sjednáno, že po třech letech proběhne opět jejich podrobná kontrola. Hospodářská rada rozhodla o opatření soch před zámkem novými kamennými podstavci. Dále rada řešila otázku postavení renesančního portálu na nějakém vhodném místě v prvním poschodí zámku. Nakonec ještě rozhodla o zasazení dveří mezi Vojtěchovu síň a mázhauz.⁹⁸

Pro zkrášlení okolí zámku a využití prostoru valů došlo k jejich dalšímu osazování ovocnými stromy. V květnu roku 1935 se dala nově omítnout gotická arkáda. Dále se opravilo několik oken a okno vedoucí do Vojtěchovy síně bylo opatřeno kovovou mříží.⁹⁹

Na zasedání valné hromady informoval místopředseda spolku Antonín Hrdý o dalších nutných pracích na zámku. Jednalo se zejména o úpravu kanceláří, definitivní umístění muzejní knihovny, rozšíření místností pro muzejní sbírky otevřením druhého poschodí v jižní části zámku a odkrytí vzácných renesančních stropů a jejich konzervace. Kolem zahrádky na předhradí, která měla být ozdobou celého zámku, nechal spolek postavit 150 centimetrů vysoký plot, opatřený dvojitým ostnatým drátem. Dále zde nechal zřídit odpadní kanál a novou žumpu. Na domech č. 1 až č. 8 prohlédl okna, střechy, komíny, žlaby a okapové roury. Nalezené závady byly sepsány a podány městské radě, jelikož výbor spolku se usnesl na tom, že bude provádět všechny práce ve smyslu vládního nařízení z 20. prosince 1935 o daňových úlevách na stavební práce ve spolupráci s městem. Všechny opravy na těchto domech byly svěřeny do rukou pana Hořeňovského mimo práce řemeslnické. Další prací pana

⁹⁸ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 22. 5. 1935.

⁹⁹ SOKA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 5, Záписы schůzí, ze dne 19. 12. 1935.

Hořeňovského na zámku byla prohlídka trhlin ve zdivu na hlavní zámecké věži. Doporučil okamžité odlehčení stropním trámům a klenbám přemístěním obou jak muzejní knihovny, tak knihovny pedagogického muzea. Výbor řešil otázku kam přesunout muzejní knihovnu. Nakonec přijal návrh o úpravě gotického sálu v přízemí a přestěhování knihovny právě do těchto prostor.¹⁰⁰

Na valné hromadě v březnu 1937 členové spolku schválili další postup oprav na zámku. Mělo dojít k rozšíření muzejních místností ve druhém patře zámku, kde bylo nejdříve nutné několik nájemníků přestěhovat, a k odkrytí malovaného stropu ve druhém poschodí. V jednom z bytů ve druhém poschodí musely být položeny nové dlaždice a stejně tak na chodbě celého druhého poschodí a na arkádě. Během roku došlo k vybourání některých příček, vybourání rákosových stropů, zřízení nového orákosovaného stropu, který byl zavěšen ve stejné výšce jako kdysi býval strop kasetový. Následně dělníci vybourali dřívě zazděné okenní otvory na arkádu, nově omítnuli celou arkádu ve druhém poschodí, postavili tři požární štíty, opatřené třemi dveřmi obitými plechem a orákosovali schodiště k půdě. Vybraní členové spolku prohlédli nosné trámy v dalších bytech. U některých muselo dojít k okamžité výměně, někde byly pouze vyjmuty ty vadné. Aby se ulehčilo stropní konstrukci, byly sneseny ze střechy čtyři komíny. Ještě v průběhu tohoto roku nechal spolek zhotovit čtyři dubové dveře, které poté nechal instalovat mezi místnosti ve druhém poschodí. Po ukončení opravných prací ve druhém poschodí prošli kurátoři sbírek a vedení spolku jednotlivé místnosti a přidělili je jednotlivým muzejním sbírkám.¹⁰¹

4.5 Přestavby zámku a Kunětické hory 1938 - 1945

Výdaje na opravu Kunětické hory se každým dalším rokem snižovaly. Důvodem byly vysoké výdaje na konci 20. a na počátku 30. let spojené s opravou rytířského sálu a se zastřešením hradního komplexu. Svou roli zde také sehrála hospodářská krize, vznik Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 a počátky druhé světové války. Díky snižování výdajů se postupně koncem třicátých a počátkem čtyřicátých let snižoval dluh Kunětického družstva, který měl u muzejního spolku, až byl nakonec dluh v průběhu druhé světové války splacen úplně.

¹⁰⁰ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 16. 6. 1936.

¹⁰¹ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 3. 9. 1937.

Po rozdělení nově upravených místností ve druhém poschodí zámku pro muzejní sbírky, docházelo k jejich vybavování potřebnými předměty a nábytkem. Spolek nakoupil 12 vitrín pro archeologickou sbírku, několik dalších vitrín pro středověké nálezy, dále potřebný nábytek pro přírodovědeckou sbírku jako například novou velkou skříň pro herbář. Další práce čekala i na architekta Bohumíra Čílu. Ve třech místnostech ve východní části zámku byly nalezeny další nástěnné malby z doby renesance a také renesanční strop a jejich odkrytí a konzervace byla svěřena právě jemu. Upravovány byly i další místnosti pro umístění muzejních sbírek. Do oken na arkádách v těchto místnostech byly zasazeny kovové mříže. Došlo také k novému vydláždění arkády ve druhém patře, síně ve druhém patře a též schodiště, které do síně vedlo. Spolek zajistil lepší elektrické osvětlení ve vstupní místnosti v prvním poschodí a také zařídil nové okování některých dveří ve druhém poschodí.¹⁰²

V zámku docházelo k různému znečišťování a to nejen z důvodu prováděných opravných prací, ale také ze stran nájemníků bytů. Několik z nich bylo upozorněno, že jejich psi znečišťují prostory zámku, a pokud by nedodržovali předepsané zásady pořádku, byl by chov psů v zámku zakázán úplně. Majitelé psů museli hlavně dávat pozor, aby jejich psi milácci nepřicházeli do styku s návštěvníky muzea.¹⁰³

Společně s celkově se zhoršující situací v Československé republice, respektive od 16. března 1939 v Protektorátu Čechy a Morava, se zhoršovala i situace společenská a kulturní. Obtížněji se sháněly finance na opravy zámku. Přesto ještě k několika opravám v roce 1939 došlo. Jednalo se zejména o pokrytí terasy nad skladištěm betonovou deskou, obezdění hnojiště a smetiště v zadním dvoře na zámku proti šířícímu se zápachu a nehezkému pohledu do tohoto prostoru zámku. Dále došlo k odbourání části střechy na domě č. p. 4, u které hrozilo, že se celá sesune, vnější strany všech oken na hlavní budově získali v tomto roce nový nátěr. V již neprovozované bývalé restauraci nechal spolek otlouci starou omítku, a aby došlo k vysušení místností, byla nová omítky dobře naimpregnována. Poslední opravné práce tohoto roku se prováděly v místnosti po legionářské sbírce, která byla přenesena do nově upravených místností ve druhém poschodí. V místnosti po legionářské sbírce byla zasklena všechna okna a vybilena celá chodba.¹⁰⁴

¹⁰² SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 9, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku, ze dne 8. 5. 1938.

¹⁰³ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 7. 9. 1938.

¹⁰⁴ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 16. 6. 1939.

V noci z 26. na 27. ledna 1940 postihlo zámecké muzeum požár. Tento požár zasáhl první poschodí zámku a jeho střechu, které si vyžádaly v brzké době opravy. Naštěstí tento požár nepostihl ani přízemí ani druhé poschodí, takže sbírky zůstaly relativně v bezpečí. Hlavní opravnou prací v tomto roce se stala oprava a konzervace hlavního zámeckého portálu, která si vyžádala nákladu 13 160 Kč. Několik menších úprav provedl muzejní spolek v místnostech se sbírkami keramiky a skla. Byly zde upraveny podlahy, opraveny skříně a dovezeno několik nových vitrín na muzejní exponáty.¹⁰⁵

Od počátku roku 1941 byly bývalé restaurační místnosti bezplatně propůjčeny Hitlerjugend a to až do odvolání. Spolek byl toho roku upozorněn, že se na zámku nalézalo několik pouze českých nápisů, například Zboží muzejního spolku, na zámecké bráně pamětní deska pánů z Pernštejna a podobně. Jelikož v Protektorátu platilo nařízení o dvojjazyčných nápisech, musel spolek buď nápisy odstranit a pokud to nebylo možné, tak přidat tabulku s nápisem v němčině.¹⁰⁶

Během roku 1942 neprobíhaly na zámku žádné větší opravné práce. Opravy byly prováděny pouze v bytech nájemníků, kde bylo zlepšeno elektrické osvětlení, a proběhly menší opravy ve dvou místnostech do dvora, které byly připravovány pro dalšího nájemníka.¹⁰⁷

Roky 1943 a 1944 se nesly ve znamení nejnnutnějších prací udržovacích a pracích, které si vyžádala nařízení o protiletecké ochraně. Velkou část sklepení zabrala právě protiletecká ochrana a v nejvyšším patře zámecké věže byla zřízena policejní pozorovatelna pro letecké útoky. Na konci roku 1943 přestal spolek svolávat schůze výboru a veškerá agenda přešla na předsednictvo. V lednu 1944 došlo k výbuchu v Explosii a následky se projevíly až na zámku, kde bylo rozbito několik oken. V dubnu 1944 postihl zámek další požár. Hořelo v zámecké věži, kde byly poškozeny stropy, schody, trámy, omítka a malba.¹⁰⁸

V březnu 1945, tedy těsně před koncem druhé světové války, nebylo muzejnímu spolku umožněno pokračovat v nějakých udržovacích či konzervačních pracích na zámku. Nejen pro nedostatek materiálu a pracovních sil, ale také proto, že byl vydán zákaz všech opravných a adaptačních prací. Po osvobození došlo v poměrně krátké době k převezení všech muzejních předmětů zpátky do zámku a jejich vybalení. Spolek ještě provedl několik

¹⁰⁵ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 2. 2. 1940.

¹⁰⁶ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 16. 1. a 1. 7. 1941.

¹⁰⁷ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 20. 2. 1942.

¹⁰⁸ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 17. 11. 1943 a 17. 4. 1944.

nejnutnějších opravných prací na zámeckých budovách a v brzké době došlo ke znovuotevření muzea veřejnosti.¹⁰⁹

¹⁰⁹ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 14. 6. 1945.

5 Muzejní spolek v době protektorátu a druhé světové války

Vznik Protektorátu Čechy a Morava, a tedy změna státoprávních poměrů, se v muzeu projevovala tím, že do něj byly uschovány vojenské předměty a různý nábytek z jiných institucí. Především Poplerovo muzeum a památkové vojenské předměty z jezdeckého učiliště a Železničního pluku. Do muzea byla rovněž uschována bronzová busta T. G. Masaryka a sádrový model jeho pomníku. Následovalo jmenování bývalého vojenského důstojníka Emila Koláře na pozici pracovníka pro organizaci a evidenci památkové služby, který tedy úřadoval v muzejní kanceláři.¹¹⁰

Rok 1940 byl pro muzejní spolek významný tím, že se poslední splátkou zbavil hypotečního zatížení. Bohužel spolek postihlo tento rok i několik špatných událostí a to nejprve v dubnu, kdy zemřel Bohumil Růžička, a v prosinci, kdy zemřel František Karel Rosůlek, čestný člen spolku a hlavní redaktor monografie Pardubicka.¹¹¹

Heeresmuseum v Praze si v roce 1941 vyžádalo vojenské předměty z muzea a to včetně již zde dříve uloženého oltáře Evžena Savojského. Ty předměty, které se nedostaly do pražského muzea a byly vedeny na úředních seznamech, musely být úředně zničeny na konci června 1942. Lépe dopadly předměty, které spolek převzal soukromě mimo úřední seznam, a o kterých tak mohl prohlásit, že patřily do muzejních sbírek, nebo je rovnou ukryl. Sbírkky byly bohužel nakonec stejně odvezeny a uloženy v kasárnách, kde byly pro veřejnost nepřístupné. Muzejní knihovna přečkala okupaci celkem bez úhony. Pouze několik málo knih bylo zabaveno, zbytek byl, i díky prohlášení knihovny za mrtvou, nedotčen. Problémy způsobilo na zámku řádění Hitlerjugend, které zde mělo bezplatně od roku 1941 pronajatou restauraci. Skončilo nepořádkem na valech a poškozením zámeckého portálu střelbou z pušek. Ještě v roce 1941 podepsal spolek novou smlouvu s Kunětickým družstvem. Touto smlouvou spolek odevzdal Kunětickou horu se všemi pozemky a dolejšími hostincem do správy Kunětického družstva¹¹²

Během roku 1942 se do muzea dostala významná sbírka negativů po zesnulém fotografovi Josefu Pírkovi.¹¹³ Na negativech se nacházela řada zajímavých obrázků Pardubicka. Tvrdší režim v protektorátu i ve městě vyústil ve vynětí historického oddělení muzea ze správy muzejního spolku. Novým správcem oddělení byl jmenován Walter Lung

¹¹⁰ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 1. 10. 1939.

¹¹¹ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 29. 9. 1940.

¹¹² SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 16. 1. 1941.

¹¹³ Josef Pírek – fotograf, na svých fotografiích zachytil sportovní život a staré Pardubice.

z Kolína nad Rýnem. Do muzea dojížděl nejprve jednou týdně a časem ještě méněkrát. K ruce mu byl proto přidělen pomocník Emil Hadač, který pravidelně informoval nejen jeho, ale i německého starostu města o tom, co se v muzeu dělo.¹¹⁴

Během roku 1943 svolal muzejní spolek jednu valnou hromadu a pouze jednu ustavující schůzi. Od prosince již spolek nesvolával žádné schůze, jelikož by se jich jako čestný člen chtěl účastnit i německý starosta města. V jeho přítomnosti by se muselo mluvit pouze německy a tomu se chtěli členové spolku vyhnout. Bylo tedy sjednáno, že se žádné další schůze svolávat nebudou a veškerou agendu zajišťovalo pouze předsednictvo, které se scházelo dle potřeby.

Činnost spolku se v tomto období omezila na obhospodařování majetku. Ze stavebních prací mohly být prováděny jen ty nejnnutnější jako například oprava střechy. Další činnost spolku se zabírala udržením muzea v chodu a opatřením sbírek podle vydaných zákonů o ochraně historických a uměleckých památek. Nejprve ministerstvo školství nařídilo, aby muzea i po uložení nejcennějších předmětů zůstala v chodu. Později ovšem byla muzea zrušena v důsledku potřeb pracovních sil pro totální nasazení. Proto po poslední schůzi konané v prosinci 1943 rozhodli kustodové jednotlivých sbírek o zabalení a uložení vzácných a nenahraditelných předmětů. Všechny předměty byly sepsány, zabaleny do beden a uloženy ve sklepích zámku, které poskytovaly bezpečí před ohněm i lehčími bombami. Díky tomu se většina sbírek zachovala. Pouze obrazová galerie byla z Pardubic převezena do Holic, kde byla během války zničena při vypálení holičské radnice.¹¹⁵

Problémem pro muzejní spolek a jeho majetek byla protiletcecká ochrana. Pro obyvatele i zaměstnance musel spolek na zámku zřídit kryty. Většinu sklepení zámku právě zabrala protiletcecká ochrana a do jejich bezpečných prostor přidělovala i své zaměstnance. To znamenalo, že pro pracovníky muzea a nájemníky bytů na zámku nezbýval dostatek místa. V nejvyšším patře zámecké věže byla též zřízena policejní pozorovatelna pro letecké útoky. Pardubice byly bombardovány celkem třikrát a to v červnu, srpnu a prosinci roku 1944. Spolek měl v tomto ohledu štěstí, jelikož ani zámek ani jiné budovy pod jeho patronátem nebyly zasaženy.

První valná hromada po osvobození, konaná 14. června 1945, mohla ohlásit, že většina sbírek již byla vybalena, uložena na svých místech a brzy bude opět zpřístupněna veřejnosti.

¹¹⁴ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 28. 10. 1943

¹¹⁵ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 17. 11. 1943.

Během války bylo nashromážděno velké množství materiálu o odboji za protektorátu a díky tomu bylo zřízeno samostatné oddělení protektorátního odboje.¹¹⁶

¹¹⁶ SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, kniha č. 6, Zápisy schůzí, ze dne 14. 6. 1945.

Závěr

Muzejní spolek v Pardubicích funguje od 80. let 19. století, kdy jej založilo několik místních nadšenců a inteligence, až dodnes. Jeho funkce se v různých dobách liší. Zejména v dobách první a druhé světové války docházelo na celém českém území k utlumování muzejní činnosti jako takové. Pro muzejní spolek v Pardubicích bylo klíčové období let 1918 až 1920, kdy se řešilo, zda bude pro muzeum postavena zcela nová budova nebo muzejní spolek koupí pardubický zámek. Ohledně zámku bylo nemálo těžkostí, zejména bylo všem jasné, že bude třeba dostatku peněz na jeho opravu, na uzpůsobení místností pro muzejní sbírky a pro jejich vystavování veřejnosti. Spolek v čele s Josefem Sakařem se ovšem nezalekl a rozhodl se koupit pardubický zámek i Kunětickou horu. Některé místnosti v zámku byly pronajímány jako byty. Díky tomu získával spolek určité finance, na druhou stranu s tím byly spojené i problémy v souvislosti s opravami místností, které měly v budoucnu sloužit jako muzejní místnosti. Důležitý byl pro muzejní spolek též rok 1926, kdy došlo ke kritice hospodaření vedení muzejního spolku a někteří členové po této kritice rezignovali na své funkce.

Vedle vystavování muzejních předmětů a jejich katalogizování se spolek zaměřoval na opravné práce, na dvou význačných památkách Východních Čech a to na pardubickém zámku a Kunětické hoře. Důležité bylo upravování místností pro muzejní účely na pardubickém zámku. Často se při nich našly pozůstatky renesančních maleb nebo kazetových stropů, se kterými muselo být nakládáno velice opatrně, a vždy musel být přizván specialista na jejich konzervaci. Kunětická hora se v této době díky práci muzejního spolku a později Kunětického družstva stala opět vyhledávanou destinací mnoha turistů.

Zámek se v průběhu 20. a 30. let 20. století stál z části muzejní budovou. Část stále fungovala jako budova s byty k pronajmutí. Opravné a úpravné práce zde pokračují dodnes, ovšem již bez problémů spojených s nájemníky, protože ti už zde dnes žádní ubytování nejsou. Činnost muzea byla a je doposud spojena hlavně s uchováváním drahocenných dokladů naší minulosti, jejich vystavováním veřejnosti a pořádáním nejrůznějších přednášek.

Použitá literatura

1. BRONCOVÁ, Dagmar (ed.). *Pardubice. Kniha o městě*. Praha, 1999. ISBN 80-86098-12-5.
2. JIROUŠEK, Miloš. *Rekonstrukce zříceniny Kunětická hora Muzejním spolkem v Pardubicích*, Brno, 2010. 70s. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Kroupa CSc.
3. SKRBEK, Bedřich. *Hora Kunětická. Její stručné dějiny, vandalství na ní páchané i kroky učiněné k její záchraně*, Praha, 1898.
4. ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do r. 1945)*. Praha, 1979.
5. ZIKMUNDA, Vlastimil. *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích*. Pardubice 1970.
6. ZIKMUNDA, Vlastimil. *Snahy pardubického muzejního spolku o postavení muzejní budovy*. In: Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice, 1988, 1 – 3.
7. ZIKMUNDA, Vlastimil. *Založení muzea v Pardubicích*. In: Zpravodaj Krajské muzeum Východních Čech. Hradec Králové, 1978, č. V/4.

Elektronické dokumenty

8. KOTYK, Jiří. *František Karel Potěšil – 140 let od narození*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. 20. února 2005. [cit. 2013-05-25]. URL: <http://www.iipardubice.cz/1108932303-frantisek-karel-potesil-140-let-od-narozeni.php>.
9. KRAUS, Pavel. *Architekt Bohumil Korbel*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. 11 – 12 1997. [cit. 2014-03-10]. URL: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/101-architekt-bohumil-korbel/>.
10. SUDOVÁ, Martina. *Příbuzní historika Josefa Sakaře žijí v Chorvatsku*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. 21. března 2008. [cit. 2013-05-25]. URL:

<http://www.kpp.iipardubice.cz/1206089708-pribuzni-historika-josefa-sakare-ziji-v-chorvatsku.php>.

Prameny

11. Státní okresní archiv Pardubice, Kunětické družstvo, Čísla mluví, Ročenka Kunětického družstva.
12. SOkA Pardubice, Kunětické družstvo, Pokladní kniha stavebního odboru.
13. SOkA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Výkaz nákladů na práce udržovací a záchranné, provedené na hradě Kunětická hora.
14. SOkA Pardubice, Kunětické družstvo Pardubice, Zápisy stavebního odboru.
15. SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, Kniha zápisů hospodářské rady muzejního spolku.
16. SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, Korespondence.
17. SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, Stanovy muzejního spolku.
18. SOkA Pardubice, Muzejní spolek Pardubice, Zápisy schůzí.

Dobový regionální tisk

1. Ruch
2. Východočeský republikán

Resumé

The thesis deals with the activities of the Pardubice museum society in the period of 1918 till 1945. It focuses on the reconstruction of two remarkable historical monuments of Eastern Bohemia, which have been owned by the museum society since 1920. These are the Pardubice castle and the ruins of Kunětická hora castle.

The first part of the paper focuses on the establishment of museum related institutions in today's meaning, which came into existence on the beginning of the 19th century. Furthermore, it covers the formation of the Pardubice museum society itself, which was formed thanks to the local enthusiasts and intelligentsia in the year of 1880. Beside that, it deals with the issues related to the placement of the museum collections, construction of the museum building and the gathering of museum exhibits. Also, it focuses on several significant members of the museum society, who were also known for their other activities, e.g. Josef Sakař, František K. Potěšil or František Rosůlka. Finally, attention is also paid to the regulations of the museum society, which were endorsed in 1922.

The second part of the thesis describes the activities of the museum society in the period of 1918 till 1945. The next part elaborately follows the efforts of the museum society to alter the Pardubice castle in order to place the museum exhibits in there in the years of 1920 till 1945. Another issue described in this part is the modifications of the castle's surroundings, especially the adjustment of adjacent meadows, which later became the Tyrš's orchard. The final part of the paper covers the efforts of the museum society to restore the ruin of Kunětická hora castle in the years of 1919 till 1945.